

K R I V I Č N O P R O C E S N O P R A V O

<https://doi.org/10.7251/CEST1322083S>

UDK 343.9:343.85

**КРИВИЧНОПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ ЕФИКАСНОСТИ
ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ (НОРМА И
ПРАКСА)¹****др Милан Шкулић***редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, судија Уставног суда
Србије*

Резиме: У раду се објашњавају основне специфичности кривичноправне реакције на криминалитет, како са становишта анализе доминантних карактеристика владајућег нормативног амбијента контроле и сузбијања криминалитета, тако и с обзиром на деловање праксе органа поступка у оквирима изворима права креираног нормативног амбијента. Кривичноправна реакција се анализира у контексту разматрања суштинске везе између кривичног материјалног права, које се своди на кривичноправну „статику“ и кривичног процесног права, као својеврсне кривичноправне „динамике“, уз указивање на доминантну заштитну функцију, како кривичног материјалног права, тако у функционалном смислу и кривичног процесног права, а уз основни нормативни ослонац садржан у релевантним уставноправним нормама.

Посебна је пажња посвећена анализи одређених кључних одредби Законика о кривичном поступку, како у *de lege lata* смислу, тако и у *de lege ferenda* погледу. Аутор примећује да је важећи Законик о кривичном поступку обилује правно-техничким и другим грешкама, од којих су неке и концептуалне природе, а чијим би се кориговањем створили услови за адекватније и успешније деловање судске праксе и уопште, праксе органа и службених актера кривичног поступка.

Пракса органа кривичног поступка је посебно анализирана, не само са становишта примене одговарајућих извора права од стране суда, односно органа кривичног поступка уопште, већ и у контексту указивања на релевантну и блиску везу између кривичног процесног права и криминалистике, као кривичне науке, која није правног карактера, али је од огромног значаја за примену права, а пре свега, кривичног процесног права. Значај ефективног криминалистичког деловања у контексту поступања у складу са формалним захтевима који произлазе из кривичнопроцесних норми, посебно је илустрован освртом на појам и основну структуру криминалистике, као и њену историју, која је нужно повезана како са општом друштвеном историјом, која се најчешће своди на смену релевантних друштвених епоха, тако и са историјом кривичног процесног права, нарочито у сфери основних доказних правила из којих нужно и закономерно произлази и доминантан карактер кривичног поступка.

¹ Овај рад је резултат истраживања на *стратешком научно – истраживачком пројекту* „Савремени проблеми правног система Србије“ за 2022. годину – подтема „Правосуђе и изазови данашњице“, који организује и спроводи Правни факултет Универзитета у Београду током 2022. године.

Кључне речи: Кривично процесно право, Кривични поступак, Законик о кривичном поступку, Устав, Кривично право, Криминалистика, Сузбијање криминалитета.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Ефикасност државне реакције на криминалитет, што значи делотворност контроле криминалитета и његовог сузбијања радњама и мерама надлежних државних органа, подразумева постојање два своја основна аспекта: 1) нормативног, који се тиче како тзв. нормативног амбијента, тако и праксе у кривичном поступку, која се односи на конкретно поступање надлежних органа у оквирима нормативног амбијента, тако и 2) фактичког, који произлази из конкретног криминалистички усмереног деловања надлежних органа у сузбијању и контроли криминалитета. Поред тога, када да се ради о нормативном аспекту ефикасности државне реакције на криминалитет, од значаја је и конкретно правно резонување оних који право примењују у том домену, што се своди на значај и домет судске праксе, као и уопште, праксе органа кривичног поступка.

Када је реч о нормативном амбијенту који омогућава ефикасну реакцију „државе“, што значи надлежних државних органа на криминалитет, ту је по логици ствари, од кључног значаја кривично законодавство, како материјално, тако и процесно. Са становишта конкретне динамике реаговања на криминалитет, кључне су одредбе Законика о кривичном поступку, при чему увек треба имати на уму, да оне служе како ефикасном сузбијању криминалитета, тако и делотворној заштити људских права, када се ради о субјектима и учесницима кривичног поступка.

Сврха кривичног процесног законодавства је у суштини непосредно повезана са циљем кривичног материјалног законодавства, што се јасно изражава и у уској повезаности кривичног материјалног права, као неке врсте кривичноправне „статике“ и кривичног процесног права као специфичне кривичноправне „динамике“. У кривичноправној теорији се таква уска повезаност кривичног материјалног и кривичног процесног права, суштински и објашњава кроз указивање на комплементарне и корелативне циљеве једне и друге гране кривичног права схваћеног у тоталитету, који се у основи свде како на заштиту друштва од криминалитета, тако и на заштиту људских права, било тако што се најважније друштвене вредности заштићују нормама кривичног материјалног права (заштитна функција кривичног законодавства), било тиме што се у кривичном поступку, омогућава не само кривично санкционисање учинилаца кривичних дела, већ и елементарна заштита неосновано оптужених, што је истакнуто већ у члану 1. ЗКП-а (сврха

Законика),² те уопште, заштита људских права не само окривљеног, већ и других лица у кривичном поступку, попут оштећеног.

Тако се у теорији (*C.Roxin*) истиче: „Материјално кривично право, чија су основна правила садржана у Кривичном/Казненом закон(ик)у, установљава карактеристике кажњивих радњи,³ те забрањује правним последицама (казне и мере безбедности), које су повезане са чињењем кривичног дела. Да би ове норме могле да остваре своју функцију стварања елементарних претпоставки за мирни заједнички живот људи, оне не смеју у случају извршења кривичног дела, постојати само на папиру. Потребан је пре свега, један правно уређени поступак, помоћу кога се постојање кажњиве радње може установити, те истовремено омогућити спровођење законом прописане санкције. При том се под таквим „правно уређеним” поступком могу разумети три аспекта: његове одредбе морају бити тако формулисане да на одговарајући начин потпомажу материјалном кривичном праву да буде спроведено; оне морају истовремено да установе границе права задирања органа кривичног правосуђа у заштићене слободе појединаца; и оне морају коначно, да створе могућност, да се правноснажном одлуком поново успостави нарушени правни мир.”⁴ Овде наравно, треба имати у виду и изразити *ultima ratio* карактер кривичног материјалног права,⁵ за које се истиче да „представља скуп правних норми којима једно друштво настоји да оствари одређени циљ“, а тај циљ је пружање правне заштите највреднијим добрима појединца и друштва.⁶ У уређеном правном систему се тај циљ не може остварити без постојања и одређеног правним нормама уређеног

² Сврха Законика о кривичном поступку одређује се у изразито *декларативном смислу*, на начин који је и *етички* изузетно вредан, јер се као *први циљ* одредби тог Законика утврђује да нико невин не буде осуђен, а тек се *затим*, као циљ кривичног поступка означава његова *општа заштитна функција*, по којој је сврха његових правила да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које предвиђа кривични закон и на основу законито и правично спроведеног поступка.

³ Наравно, када је реч о позитивном српском казненоправном систему, под „кажњивим радњама“ треба подразумевати како радње (чињење или нечињење, односно кажњиво пропуштање), којима се извршавају кривична дела, односно учествује кривичном делу, тако и радње које представљају битно обележје прекршаја, или привредног преступа, као специфичне врсте деликта, а у ширем смислу (нарочито у контексту деловања начела *ne bis in idem* у светлу праксе ЕСЈП, коју прихвата и Уставни суд Србије), ту би некада спадале и друге врсте деликата, када су за њих забрањене/изречене релативно теже санкције, попут случајева дисциплинског кажњавања осуђених, али и неких других дисциплинских поступака, као у одређеним ситуацијама и неких мера које објективно имају казни карактер, иако формално нису формулисане као казне/санкције.

⁴ C. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 25. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 1998, стр. 1–2.

⁵ З.Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, осмо измењено и допуњено издање „Службени гласник“, Београд, 2018., стр. 40.

⁶ З.Стојановић, М.Шкулић и В.Делибашић, *Основи кривичног права, књига I – Кривично материјално право*, „Службени гласник“, Београд, 2018., стр. 19.

кривичног поступка поступка. Сматра се да је циљ кривичног поступка комплексан: «осуда кривца, заштита невиног, те избегавање сваке самовоље у вођењу поступка и одлучивању».⁷ Из овога произлази и да „улазак“ у кривичноправну зону одређеног чињења или нечињења, односно кажњивог пропуштања, подразумева да је то неопходно у *ultima ratio* смислу, ради ефикасне заштите најважнијих друштвених вредности и добара од повређивања и угрожавања у једном начелно високом степену, које подразумева заштиту тих друштвених вредности и добара кривичноправном репресијом. Појам „државне реакције на криминалитет“ се може схватити у *ширем* и у *ужем смислу*. У ширем смислу ту спадају све организоване активности државе, њених надлежних служби и органа чији је циљ превентивно и репресивно деловање у односу на криминалитет.

У ужем смислу се под државном реакцијом на криминалитет, пре свега, подразумева *кривичноправна реакција*, која по логици ствари, има два основна облика: 1) материјална кривичноправна реакције, која се примарно огледа у нормама кривичног материјалног права и 2) кривичнопроцесна реакција, која се првенствено своди на норме кривичног процесног права. Кривичнопроцесна реакција у овом смислу није само „реакција државе на криминалитет“, већ специфична реакција државе, односно њеног правног система у том сегменту на потребу заштите људских прва у кривичном поступку. Наиме, кривичнопроцесно законодавство има шири значај од „једноставне реакције на криминалитет“, у смислу његовог сузбијања, што је повезано већ са претходно донекле објашњеним чланом 1. Законика о кривичном поступку, којим се утврђује да тај законик садржи правила чији је циљ да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон, а *на основу законито и правично спроведеног поступка*.⁸

Када је реч о кривичном процесном законодавству, као сегменту правног система и облику „државне реакције на криминалитет“, оно се овде

⁷ C.Roxin und B.Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009., стр. 3.

⁸ Као што је претходно већ и објашњено, реч је о норми која суштински има изразито *декларативан значај*, али која има и одређену *начелну етичку вредност*, која се посебно огледа у томе што се на прво место као *циљ законских одредаби* кривичнопроцесног карактера, ставља „поштеда“ *невиних* од судске заблуде, а тек потом се као циљ кривичног поступка прописује *кривично санкционисање „кривца“*, а све то при том, уз посебно указивање на значај да се оба та циља могу остварити само у *правичном кривичном поступку*, који мора бити спроведен у складу са законом.

пре свега, односи на норме којима се регулишу правила кривичног поступка,⁹ где су наравно, од посебног и очигледно примарног значаја норме Законика о кривичном поступку, као основног извора кривичног процесног права Србије, који је нажалост, заснован на погрешној концепцији, али при том, обилује и разноврсним бројним конкретним правно-техничким грешкама.¹⁰

2. ПРИМЕНА ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У КОНТЕКСТУ ОПШТЕ ЗАШТИТНЕ ФУНКЦИЈЕ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Законик о кривичном поступку представља основни извор српског кривичног процесног права, који је од огромне важности, како ради омогућавања ефикасне кривичнопроцесне реакције у односу на криминалитет, тако и у погледу заштите читавог низа виталних права и слобода, које су и уставноправног ранга. То значи да се с једне стране, креирањем нормативног амбијента за вођење кривичних поступака, стварају услови да се о кривичним делима као главном предмету кривичног поступка, одлучује на начин који обезбеђује заштиту друштва од криминалитета, док се тако с друге стране, омогућава да сви субјекти/учесници кривичног поступка у њему остваре своја права, а некада и испуне одређене дужности. кривично процесно право може дефинисати у функционалном смислу, односно

⁹ *Ratio legis* норми ЗКП-а своди се примарно на остваривање циљева прописаних кривичним материјалним правом, уз остваривање декларативне сврхе Законика о кривичном поступку из његовог члана 1, док је у формално-правном смислу, циљ норми кривичног поступка одговарајуће решење предмета кривичне процедуре, како главног предмета (*causa criminalis*), тако и одређених споредних предмета. Решавањем предмета кривичног поступка, односно доношењем одлуке о кривичном делу које је било предмет поступка, у прописаним процесним формама испуњавају се захтеви садржани у материјалном кривичном праву у односу на (не)постојање кривичног дела, (не)постојање кривнице за дело које је противправно и законом прописано као кривично дело, те када се утврди постојање дела учињеног од стране лица коме се такво дело може приписати у кривицу, њему се изриче одговарајућа казна или се у складу са законом ослобађа од казне, односно лицу за које је у поступку утврђено да није било урачуњљиво у време извршења кривичног дела, изриче се одговарајућа мера безбедности. Поред наведених захтева материјалног кривичног права, предмет одлуке којом се окончава поступак може бити повезан и са захтевима кривичног процесног права који се односе на (не)испуњеност услова за кривично гоњење, попут питања амнестије, помиловања, застарелости и тако даље. Више о томе: З.Стојановић, М.Шкулић и В.Делибашић, *Основи кривичног права – књига II – Кривично процесно право – кривични поступак кроз практичну примену*, „Службени гласник“, Београд, 2018., стр. 23 – 24.

¹⁰ М.Шкулић и Г.Илић, *Нови Законик о кривичном поступку Србије – један корак напред, два корака назад*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Правни факултет у Београду и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012. Адреса за преузимање текста са сајта: <http://www.uts.org.rs/images/stories/061212.novi.zakonik.o.krivicnom.postupku.pdf>.

директно у вези са његовом сврхом постојања, а уз непосредан ослонац на циљ материјалног кривичног права. Основна функција кривичног процесног права, чији је доминантни извор Законик о кривичном поступку је да буде у функцији делотворног остваривања циљева материјалног кривичног права, које је у *заштитној функцији* у односу на најважнија добра/вредности у друштву/правном систему. Самим тим и кривично процесно право остварује заштитну функцију. Данас је уобичајено да се кривичном праву приписује *утилитаристички карактер*, те се као његов циљ одређује ефикасна заштита најзначајнијих добара и вредности, од понашања која их повређују или угрожавају, из чега произлази и да је „заштитна функција кривичног права његова основна и најважнија функција“, те је „она разлог његовог постојања“.¹¹ Заштитна функција кривичног права своди се на „очување елементарних вредности које омогућавају заједнички живот људи у заједници“, јер „ако понашања као што су убиства, силовања или крађе,¹² не би била сматрана криминалним, опстанак друштва не би био могућ“, па је „стога осигурање темељених претпоставки живота у заједници, и оних добара без би којих њено функционисање било доведено у питање, у свим културама

11 З. Стојановић, *Кривично право – општи део*, двадесет седмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020., стр. 65.

12 Овде се у *egsempli causa* смислу набрајају одређена „класична кривична дела“, која по свом карактеру, свакако спадају у *mala in se*, сходно једној од општих традиционалних теоријских подела деликата у већини кривичноправних доктрина на две основне врсте: 1) деликти који су *mala in se* и деликти који представљају *mala prohibita*. *Mala in se* кривична дела су они деликти који се у друштву «инхерентно» или исконски сматрају погрешним или се свакако третирају као «зло», попут класичних тешких кривичних дела, као што су убиства и разбојништва (које је имовинско кривично дело, али са елементима принуде), силовања или типичних кривичних дела против имовине, попут крађе, утаје итд., док су *mala prohibita* она кривична дела код којих је њихов «противправни» карактер, односно њихова «погрешност», нешто што је стриктно прописано законом, а не подразумева се да у погледу таквих деликата та оцена нужно постоји и код шире јавности, односно у друштву/људској заједници уопште. Тако на пример, америчка кривичноправна теорија, када објашњава један специфичан вид одговорности за кривично дело, који није заснован на концепту субјективне одговорности, она кривична дела која се у кривичном праву САД темеље на објективној одговорности (*The Strict Liability Offenses*), где углавном спадају деликти «регулаторног типа», попут оних који се односе на одређене прехранбене и здравствене стандарде, генерално сврстава у најтипичнија кривична дела која су *mala prohibita* карактера. Више о томе: J. M. Sheb and J. M. Sheb, Jr., *Criminal Law and Procedure*, Wadsworth, Belmont, CA, 2011, стр. 86 и М. Шкулић, *Објективна одговорност у кривичном праву Сједињених Америчких држава*, заједнички број – „Ревизија за кримнологију и кривично право“ и „Crimen“ – часопис за кривичне науке, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Институт за кримнолошка и социолошка истраžивања, Београд, 2016., стр. 63 – 78.

представљало једно од најважнијих задатака успостављеног поретка правила.¹³

Модерно кривично право при том, остварује своју заштитну функцију, како тиме што прописује одређена кривична дела, тако и прописивањем општих норми које се тичу општих како објективних, тако и субјективних обележја кривичних дела, основа искључења противправности итд., али све то само под условом постојања *кривице* учиниоца, при чему је степен кривице од значаја и за одмеравање казне.¹⁴ Савремено кривично право почива на «принципу кривице».¹⁵ Само скривљено противправно дело које је законом одређено као кривично дело, јесте кривично дело. Начелно се само тада учиниоцу таквог дела и могу изрицати кривичне санкције, што се у првом реду, односи на казну, као класичну кривичноправну реакцију на учињено кривично дело. Начело кривице је један од кључних принципа савременог материјалног кривичног права, што је повезано са принципом индивидуалне субјективне одговорности. У кривичноправној теорији се истиче и да принцип кривице значи да се казне које прописује држава могу утемељити једино на констатацији да се учиниоцу може пребацити за његово дело», при чему из овог принципа с једне стране, произлази да «казна подразумева постојање кривице, тако да се онај ко је деловао без кривице, не може казнити, док то с друге стране означава да «казна такође не сме ни прекорачити меру кривице,» (Jescheck, Weigend, 1996: 23). Постојање обележја кривичног дела утврђених законом, као и противправности, мора бити скопчано и са постојањем скривљености, да би се за такво дело учинилац могао сматрати одговорним, што «како се то углавном објашњава», значи да се учиниоцу за његово дело може «пребацити» или «приговорити», а «претпоставке за то су да је он способан да сноси кривицу, те да не постоје

¹³ И.Вуковић, *Кривично право – општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021., стр. 1 – 2.

¹⁴ Више о томе: С.Roxin and L.Greco, *Strafrecht – Allgemeiner Teil – Band I – Grundlage – Der Aufbau der Verbrechenslehre*, 5. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2020, стр. 1 – 2.

¹⁵ Ова констатација ипак, у првом реду важи за континенталну Европу и класично европско кривично право, а нешто је другачије у англосаксонском правном свету. Тако на пример, како то истиче аутор који се цитира у наредној фусноти (H.H. Jescheck und T.Weigend, *Lehrbuch des Strafrechts – Allgemeiner Teil*, Fünfte vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage, „Duncker & Humblot“, Berlin, 1996., стр. 24), кривично право САД по правилу, захтева постојање умишљаја или нехата за постојање кривичног дела, али познаје такође и случајеве постојања објективне одговорности, који се свде на кажњивост и без кривице (*strict liability*). Више о томе: М.Шкулић (*Објективна одговорност у кривичном праву Сједињених Америчких држава*), *op.cit.*, стр. 63 – 78.

околности које би представљале «извињавајуће основе», као што су то на пример, неотклоњива правна заблуда или извињавајућа крајња нужда».¹⁶

3. ЦИЉ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У ПРАВНОЈ ДРЖАВИ И ЗНАЧАЈ РЕЛЕВАНТНИХ УСТАВНОПРАВНИХ ОДРЕДБИ У ДОМЕНУ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У ДРЖАВАМА КОЈЕ СЕ ОДЛИКУЈУ ВЛАДАВИНОМ ПРАВА

Кривични поступак има уталитаристички карактер, што значи да се он и формално заснива на постојању одговарајућег циља. Важност кривичног поступка, па самим тим и Законика о кривичном поступку у правној држави, најбоље се уочава уочавањем његовог циља. Циљ кривичног поступка је утврђен већ у првом члану Законика о кривичном поступку на начин који је еминентан демократској правној држави, односно држави која се одликује владавином права. Наиме, у члану 1. став 1. Законика о кривичном поступку утврђује се сврха наше кривичне процедуре на један етички изузетно вредан начин, тако што се наводи да тај законик садржи правила чији је циљ да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон, а на основу законито и правично спроведеног поступка. Из овога произлази да је сврха Законика о кривичном поступку двосмерно оријентисана. Она се огледа у томе да *прво* – нико невин не буде осуђен, а тек се *затим*, као циљ кривичног поступка означава његова општа заштитна функција, у контексту његове функционалне повезаности са заштитном сврхом/функцијом кривичног материјалног права, по којој је сврха његових правила да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које предвиђа кривични закон и на основу законито и правично спроведеног поступка.¹⁷

¹⁶ C.Roxin, *Strafrecht – Allgemeiner Teil*, Band I, *Grundlagen – Der Aufbau der Verbrechenlehre*, 4. vollständig neu bearbeitete Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2006., стр. 197. Овде треба имати у виду (уз истицање да проблематика кривице, као и уопште, разматрање основа кривичноправне догматике, далеко превазилази тему овог текста), да немачко кривично право разликује две врсте крајње нужде: 1) извињавајућу (*der entschuldigende Notstand*), која искључује постојање кривице и 2) оправдавајућу (*der rechtsfertige Notstand*), која искључује постојање противправности.

¹⁷ Дакле, основна заштитна функција кривичног процесног права, која се по логици ствари, функционално надовезује на заштитну функцију кривичног материјалног права (које поред тога и начелно има/мора имати *ultima ratio* карактер), се може остваривати само уз нужни опрез у односу на евентуалне судске заблуде, а у формалном смислу се наравно, не мора увек ни учиниоцу, односно оптуженом у кривичном поступку, ни онда када се докаже да је учинио кривично дело, изрећи кривична санкција, јер је у неким ситуацијама могуће да се он огласи кривим, а ослободи од казне.

Дакле, с обзиром на циљ кривичног поступка утврђен већ у првом члану српског Законика о кривичном поступку, није ни у начелном смислу нимало тешко објаснити колико је велики значај Законика о кривичном поступку, а нарочито у његовом домену који се тиче односа у њему садржаних норми са одређеним уставноправним гаранцијама. Из велике важности Законика о кривичном поступку, али и из његовог утемељења на одређеним виталним уставноправним правилима, проистичу некада и одређене дилеме у погледу усаглашеност неких његових делова са Уставом. Наравно, о томе коначну реч даје Уставни суд, када решава поводом конкретних иницијатива, уз легитимну могућност постојања и издвојених мишљења у односу на конкретне одлуке Уставног суда, али се тим питањем бави како кривичнопроцесна, тако и уставноправна теорија. Наиме, и иначе су веома јаке везе између кривичног (материјалног/процесног права и уставног права, па се тако у кривичноправној теорији истиче да је „уставно право темељ кривичног права.“¹⁸ Стога свакако и приликом вредновања/оцене норми Законика о кривичном поступку и онда када се то чини у теоријском смислу, пажњу треба обратити и на уставноправна правила.

Релевантне уставноправне норме су темељ на којем се заснива велики део Законика о кривичном поступку, иако је Устав као такав, а исто важи и за одређене међународноправне изворе, само посредан извор нашег кривичног процесног права. Овакав концепт односа између уставноправних норми и одредби основног извора кривичног процесног права, односно кривичнопроцесних одредби уопште, је иначе, карактеристичан за континентално-европске правне системе, а нешто другачије је у неким англосаксонским кривичним процедурама, где су најтипичније Сједињене Америчке Државе, у којима су сам Устав САД, али и устави држава у саставу САД, у неким аспектима,¹⁹ често и непосредан извор кривичног процесног

¹⁸ A. Schönke und H.Schröder (Hrsg), (део који је писао V.Hecker), *Strafgesetzbuch – Kommentar*, 30. Auflage, „C.H.Beck“, München, 2019, стр. 18.

¹⁹ Тако на пример, право на жалбу/правно средство против пресуде, односно релевантне судске одлуке уопште, није као такво предвиђено у Уставу САД, али је оно изричито прописано у већини устава држава у саставу САД, када се ради о осуђујућој пресуди, мада иначе, жалба против пресуде у САД, више личи на одговарајуће ванредне правне лекове у континентално-европским кривичнопроцесним системима (попут захтева за заштиту законитости у нашем кривичном поступку), него што одговара ономе што је иначе, жалба као редован правни лек у већини кривичнопроцесних система континенталне Европе. То се тиче и жабе Врховном суду САД, која поред тога, у неким аспектима одговара ономе што је уставна жалба у континентално-европским правним системима, који познају такво правно средство. Овде поред тога, треба посебно имати у виду да у кривичнопроцесном систему САД право жалбе у ствари, ни не постоји у односу на ослобађајућу пресуду, проистеклу из поротног суђења, тако да већ таква „првостепена“

права. Тако када је реч о уставним правилима као извору кривичног процесног права САД, од посебног су значаја, како одређене одредбе самог Устава, тако и амандмани на амерички Устав, који представљају његов саставни/допуњујући део и који се садржински, те по свом правном дејству, а по узору на традиционална правила изворног *Common Law* система, те с обзиром на своје доминантно правно дејство, сматрају повељом о правима (*Bill of Rights*). Ту спадају следећа основна правила уставноправног ранга: 1) правила из домена заштите личне слободе (*Habeas Corpus*);²⁰ 2) право сваког грађанина (окривљеног/брањеника) на суђење које ће се одвијати пред поротом;²¹ 3) право на несамооптуживање (несамоинкриминисање);²² 4) деловање начела *ne bis in idem*,²³ које се у кривичном поступку САД, као и у другим англосаксонским кривичним процедурама, дефинише као „забрана двоструког угрожавања“;²⁴ 5) правило о забрани претресања и одузимања ствари у оквиру/након претресања, без судске одлуке/налога;²⁵ 6) право

пресуда подразумева немогућност поновног оптуживања истог лица за исто кривично дело, што значи да (већ) тада делује забрана *double jeopardy*, што се своди на произвођење истоветног дејства као што га и иначе, према континентално-европској кривичнопроцесној терминологији има начело *ne bis in idem*.

Иначе, у кривичнопроцесном систему САД некада постоји и упадљив однос правила и изузетка, на темељу релације између „форме и фактицитета“. Тако је стриктно уставно право у САД *право на поротно суђење*, а када порота одлучи, онда по правилу и у далеко највећем броју случајева, нема простора за било какво делотворно оспоравање такве одлуке, тј. могуће је улагање жалбе против осуђујуће пресуде, с обзиром на право на жалбу формулисано у већини устава држава у саставу САД, али је процесни успех такве жалбе у пракси сведен на екстремни минимум. Чак је и уставно право на поротно суђење (*Article III and Sixth Amendment - Trial by Jury*), у пракси у САД, претворено практично у изузетак, због изузетне експанзије страначких споразума, односно механизма сумарног окончања кривичног поступка на темељу „испеговараног признања“ окривљеног (*Plea Bargaining*).

²⁰ Article I, Section 9 – *Writ of Habeas Corpus*.

²¹ Article III и 6. Амандман (*Trial by Jury*).

²² Fifth Amendment (*No self-incrimination*).

²³ Fifth Amendment (*No double jeopardy*).

²⁴ Овде је за САД, као федерацију, чак са бројним конфедералним елементима, од посебног значаја и однос савезних уставних правила и уставних правила држава у саставу САД. Дакле, начело *ne bis in idem* (*prohibition of double jeopardy*), је уставног ранга на савезном нивоу (Пет амандман на Устав САД), али се оно не односи на случајеве (што није нимало ретко у пракси), када је једно исто кривично дело прописано како савезном регулативом, тако и кривичноправним прописима држава САД, што значи да ако на пример; „неко опљачка банку у Њу Џерсију, он тиме крши како право федерације, тако и право државе у којој је кривично дело учињено. То лице може бити легално кривично гоњено и осуђено одлуком суда у Њу Џерсију за то кривично дело, а потом се против њега може за исто кривично дело водити кривични поступак пред судом на савезном нивоу.“, R. A. Carp and R. Stidham (Ed.), *Outline of the US Legal System*, „Bureau of International Information Programs United States Department of State“, Washington, 2004., стр. 106.

²⁵ Fourth Amendment (*No search and seizure without warrant*).

окривљеног на одговарајући поступак онда када је оптужен за кривично дело, што се своди на начело правичног поступка;²⁶ као и право окривљеног на суочавање са тужиоцем, што укључује његово право да испита сведоке који га терете, као и право окривљеног да се обезбеди испитивање сведока чији му исказ иде у прилог, уз право окривљеног да сам испитује и такве сведоке.²⁷ Као што је претходно већ објашњено, у Уставу САД, дакле на савезном нивоу, није прописано право на жалбу, нити је правно на правно средство уопште, дефинисано тако да буде уставноправног ранга. Међутим, окривљени у кривичном поступку САД ипак има право на жалбу против осуђујуће пресуде, као и у односу на одлуке које се односе на Уставом Сједињених Америчких Држава гарантовано право на слободу, из домена *habeas corpus*-а, што се остварује одговарајућом „комбинацијом“ правила садржаних у Уставу САД и правила установљених у уставима држава у саставу САД. Ово се у америчкој кривичноправној/кривичнопроцесној теорији објашњава на следећи начин: „Устав Сједињених Држава не обезбеђује право на жалбу. Независно од тога, све државе у својим уставима гарантују право на жалбу. Када је право на жалбу већ једном установљено уставима држава САД, према самом Уставу САД захтева се да се жалбеном процедуром не буде прекршен XIV амандман на Устав САД, којим се гарантује право на правичан поступак и једнаку правну заштиту.“²⁸

Већина уставноправних правила која се односе на кривични поступак прописаних у Уставу САД, који представља у том делу непосредан извор америчког кривичног процесног права, постоји и у континентално-европским уставима, у којима се поред тога, по правилу формулише и уставно право на жалбу/делотворно право средство. То је тако и када се ради о уставноправним системима који не познају „комплетирани/писани/кодификовани“ устав, као што је то типично за Велику Британију,²⁹ као и за државе које имају „устав“, у

²⁶ Fifth and Fourteenth Amendment – „...Must have due Process “.

²⁷ Sixth Amendments – Right to confront accusers and compel favorable witnesses to testify.

²⁸ D. Hall, *Criminal Law and Procedure*, „Lawyers Cooperative Publishing & Delmar Publishers“, New York, 1992., стр. 362.

²⁹ Наиме, „устав Велике Британије“ или „британски устав“ није кодификован (као што је то случај у већини савремених држава), већ се под њиме подразумева скуп правила, како писаних, тако и неписаних (обичајних), која су уставноправног ранга и тичу се Уједињеног Краљевства и Северне Ирске, као „политичког субјекта/тела“. У Великој Британији и Северној Ирској је у том погледу од значаја и судска пракса, па је тако Врховни суд Велике Британије признао и формално да одређени акти које је донео Парламент имају уставноправни ранг. Врховни суд Велике Британије је потврдио постојање одређених „уставних принципа“, где поред аката/закона самог Парламента, утемељених на парламентарном суверенитету, а посебно у домену оних који се тичу владавине права (*rule of law*) и демократских начела, спадају и правни стандарди

фактичком смислу, па и са становишта форме (јер у њиховом правном систему постоји и уставни суд), али се устав термилошки означава другачије, као што је то случај са Немачком. И за немачко кривичнопроцесно право, као типично европско-континентално кривичној процесно право је карактеристично дефинисање циља кривичног поступка у складу са легитимном уставно-правно дефинисаном сврхом. Циљ кривичног поступка у Немачкој је комплексан и он се своди на решавање легитимног „захтева државе за кажњавањем“,³⁰ али тако да то буде повезано са „начелом законитости кривичног процесног права“ на којем се темеље „истинитост и правичност“.³¹

Када је реч о кривичнопроцесном систему Србије, читав низ уставноправних одредби је од значаја као *темељ конкретних нормативних решења* садржаних у изворима нашег кривичног процесног права, што се пре свега тиче Законика о кривичном поступку. То је посебно упадљиво када се ради о основним Уставом зајамченим правима окривљеног у кривичном поступку, где је од кључног значаја право на одбрану/право на правичан кривични поступак, али одређена Уставом гарантована права имају и други субјекти/учесници кривичног поступка.³² Стога се и иначе у кривичнопроцесној поклања значајна пажња односу кривичног процесног права и уставног права. Кривично процесно право остварује дакле, веома јаку везу са уставном правом. У савременој правној и политичкој теорији се с разлогом сматра да је устав симбол правне државе, односно да је „устав магична и симболична реч правне државе“, па је тако, један судија из Вирџиније још 1793. године с песничким призвуком квалификовао устав као сунце политичког система око кога морају да се окрећу целокупно законодавство, егзекутива и судски органи, док се у литератури под уставом обично подразумева скуп правила (правних норми), којима се регулишу како

засновани на деловању међународног права (*принцип интернационализације*). Више о томе: A.King, *The British Constitution*, „Oxford University Press“, Oxford, 2007, стр. 19 – 20.

³⁰ Под „захтевом државе за кажњавањем“ (*der staatliche Strafanspruch*), подразумева се наравно, оптужни акт државног тужиоца којим се конкретном лицу (окривљеном) на терет ставља да је учинио одређено кривично дело, али ту уопште и генерално, спада и кривично гоњење по начелу официјелности, јер је истрага у надлежности државно тужиоца у Немачкој, а она се одвија без постојања формалног оптужног акта, па и најчешће без формалне одлуке јавног тужиоца. С друге, стране, то што „држава“ упућује/подноси „захтев за кажњавање“, свакако не подразумева да ће окривљени заиста бити кажњен, јер ће суд одлучујући о таквом „захтеву“, окривљеног ослободити оптужбе када за то постоје законски разлози.

³¹ W. Beulke und S.Swoboda, *Strafprozessrecht*, „C.F.Müller“, Heidelberg, 2018, стр. 3.

³² Више о томе: М.Шкулић, Улога Уставног суда у кривичноправном систему правног система Републике Србије, Билтен Врховног касационог суда, број 2/2018, Београд, 2018., стр. 205 – 254.

организација јавних власти и њихови међусобни односи, тако и грађанска права и слободe.³³ Устав у свакој правој држави, односно држави која се одликује владавином права, представља темеље за правни амбијент, како у општем смислу, тако и када се ради о његовом кривичноправном сегменту, којим има два основна аспекта: 1) материјалноправни и 2) процесноправни.

У науци се, када је реч о начелном значај устава, такође истиче: „Идеја устава потиче из три извора. Први је постојање главног вишег закона. Некада је суверен владао по својој вољи или путем божијег права. Његова се власт могла ограничити и он поставити на своје место само у име закона који би био изнад њега. Други извор су лична права. Некада су појединци уживали привилегије или трпели одрицања по милости јачих и вољи божијој. Када су се људи ослободили од својих владара, права која су од њих отргли требало је заштити, како би она трајно постала њихова својина. Трећи извор је повеља (*charter*) писани документ. Некада је престо био изнад сваке писане повеље. Слабљењем апсолутне моћи круне, настаје веровање да је власт створио народ, да јој је доделио ограничена овлашћења и да је установио начин вршења власти. Као доказ тих прерогатива народа појавиле су се писане повеље.”³⁴ Из чињенице да Устав поклања велику пажњу заштити људских права и слобода, те даје основне контуре гарантованих права и слобода у једној држави а да такође, утврђује и опште оквире могућег ограничења или лишења одређених права и слобода, а да поред тога, истовремено утврђује и одговарајућу поделу власти на законодавну, извршну и судску, за коју је између осталог, карактеристично и да се пред њом одвија кривични поступак, произлази и веза између уставног и кривичног процесног права.³⁵

4. ЗНАЧАЈ ПРИМЕНЕ НАУЧНИХ МЕТОДА И СРЕДСТАВА ПРИЛИКОМ ИЗВОЂЕЊА ОДРЕЂЕНИХ ДОКАЗНИХ РАДЊИ У ФУНКЦИЈИ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА

Значај примене научних метода и средстава приликом извођења одређених доказних радњи у функцији сузбијања криминалитета своди се на одговарајуће деловање савремених криминалистичких постулата, произишлих из развоја криминалистике као кривичне науке ванправног

³³ П.Николић, *Уставно право*, Просвета, Београд, 1996, стр. 33–34.

³⁴ Р. Марковић, *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, Београд, 1999, стр. 31.

³⁵ М.Шкулић, *Кривично процесно право*, 10. измењено и допуњено издање, Београд, 2020., стр. 31.

карактера,³⁶ која омогућава и олакшава примену низа формалних правила из домена кривичноправних наука, а пре свега, кривичног процесног права.

Израз криминалистика потиче од латинске речи „*crimen*“, која значи *злочин*. Исто порекло у етимолошком смислу има и криминологија, што представља разлог да се у лаичкој јавности често мешају или поистовећују криминалистика и криминологија. Суштина је у томе што је у корену њиховог назива реч *crimen* (злочин), из чега произлази основни предмет усмерености те две кривичне науке, које при том нису правног карактера, иако су блиско повезане са кривичним правним наукама. Та предметна фокусираност се када је реч о криминологији огледа у бављењу криминалитетом као друштвеном појавом, пре свега са становишта његове феноменологије и етиологије, а када се ради о криминалистици, она се бави криминалитетом у циљу његовог сузбијања и контроле, што се све детаљније објашњава у даљем тексту који се тиче односа криминалистике и других наука, како правних, тако и ванправних.

У теорији се истиче да је „криминалистика као наука, настала у новије време“, иако „криминалитет није нова појава.“³⁷ Напротив, од када постоји људско друштво, постоји и криминалитет. Као самостална научна дисциплина са изразито практичном усмереношћу у смислу стварања неопходних услова за ефикасно откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела, криминалистика није стара наука. Она настаје тек током 19. века, као једна од закономерних консеквенци великих друштвених промена насталих након француске буржоаске револуције 1789. године. Суштина је када се ради о утицају те револуције и њених тековина на настанак и примену криминалистике, у промени кривичнопроцесних правила до чега у тадашњим модерним европским државама долази током 19. века, када се напушта инквизиторски систем кривичне процедуре,³⁸ који је био стриктно утемељен

³⁶ Иначе, дуго се код нас криминалистика више сматрала својеврсном *вештином* и обликом специфичне *праксе*, него науком, а велики допринос промени таквог застарелог схватања дао је професор др Живојин Алексић, нарочито када је 1972. године објавио своју монографију „Научно откривање злочина“, а то његово веома значајно научно дело је потом, наредних година и деценија, не само доживело више издања у тадашњој СФРЈ, а потом у Србији, већ је и превеоно на светске језике.

³⁷ M.Lukaschewski, *Die Geschichte der Kriminalistik, - Kriminalistike in Theorie und Praxis* „Antheum Verlag“, Frankfurt am Mein, 2020., стр. 7 – 8.

³⁸ За инквизиторски кривични поступак (истражни поступак), карактеристична су начела писмености и формалне (законске) оцене доказа, као и одсуство јавности у највећем делу поступка. Овај тип поступка је у Европи доминирао до епохе Француске буржоаске револуције, али се у неким европским државама, задржао и низ година након те револуције. Иако се инквизиторски кривични поступак начелно сматра недемократским и лошим по положај окривљеног, он је у ствари, својевремено настао као плод интенције да

на формално оцени доказ, доказа, без могућности за слободну оцену доказа и слободно судијско уверење, из чега су између осталог, произлазила строга законска правила о томе шта могу бити докази, као се они морају изводити и каква је доказна снага/вредност/кредибилитет појединих доказа. Ова правила су као легално и легитимно доказно средства, те сасвим рутински начин извођења доказа, устоличила мучење, функционално усмерено на добијање признања окривљеног. Дакле, мучење се сасвим рутински примењивало у тадашњим кривичним поступцима. Стога материјални докази, попут трагова кривичног дела у класичним инквизиторским кривичним поступцима, нису имали велики значај, чак су били секундарне важности, а судије су се у кривичном поступку примарно приликом извођења и вредновања доказа фокусирали на исказе сведока и самог окривљеног, а при том се до исказа окривљеног најчешће долазило захваљујући примењеној тортури, из чега би наравно, по редовном току ствари произашло и његово признање кривичног дела.

Развој криминалистике је непосредно проистекао из преваге начела слободне оцене доказа у односу на некадашњу законску (формалну) оцену доказа, типичну за класичне инквизиторске кривичне поступке. Као важно достигнуће савременог кривичног поступка појављује се временом слободно судијско уверење у односу на доказе у поступку, тако да је одступање од формулисања законских правила оцене доказа, важан искорак савременог кривичног процесног права у односу на правила средњовековног права, садржаних нпр. у „божјем суду” германског кривичног поступка, или правилима формулисаним у *Constitutio Criminalis Carolina (CCC)*.³⁹ У теорији кривичног процесног права се закључује да је увођење законске оцене доказа која је требало да спречи осуду на основу безначајних и површно оцењених доказа и омогући контролу вишег суда, произвело низ тешких негативних последица, јер колико год да се законом одређена вредност одређених доказа заснивала на искуству, она је представљала покушај законског регулисања оног што се законом не може регулисати, тако да је суд спутан законским правилима, сабирао и одузимао доказе и изрицао пресуду према некој врсти

се умањи до тада владајућа велика или скоро апсолутна арбитрерност феудалних судија, који су начело слободне оцене доказа користили да потпуно самовољно и независно од реалне снаге и кредибилитета одређених доказа доносе своје одлуке, а при том нису били дужни да такве одлуке детаљније образлажу. Све док са нараслим друштвеним променама није сазрело време за давање већег значаја начелу слободне оцене доказа, али уз обавезу суда да увек образложи своју доказну оцену, инквизиторски тип поступка, као и само начело законске (формалне) оцене доказа имали су и своја убедљива оправдања. Више о томе: М.Шкулић (*Кривично процесно право*), *op.cit.*, стр. 27 – 28.

³⁹ W. Beulke, *Strafprezeßrecht*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2000, стр. 12.

математичког резултата независно од тога шта сам мисли о конкретним доказима.⁴⁰ Из оваквих тешкоћа које су суду наметнуте кроз обавезу да строго поштује законска доказна правила, произошло је и давање превасходног значаја признању окривљеног, које постаје *regina probationem* – *краљица доказа*, а том признању се тежило по сваку цену, што је довело до рутинске употребе тортуре, која чак постаје легитимни кривичнопроцесни институт. Начин мучења окривљеног приликом тортуре је био тако ужасан, да свест о властитој невиости није могла бити довољна да невиног одврати од признања – разлика крив-невин није се ни приближно поклапала с разликом признао на тортури – издржао тортуру и није признао, с обзиром да су тортури могли одолети само они који су имали довољно тврдокорности и окорелости да издрже мучење, а да не признају, а то су могли бити исто тако и кривци, као и невини; то је зависило од физичке и психичке конституције окривљеног.⁴¹

Забрана примене тортуре у кривичном поступку до које постепено долази у 19. веку, под утицајем идеја француске буржоаске револуције, доводи како до промене доминантног кривичнопроцесног система континенталне Европе, који добија мешовит карактер,⁴² тако и до потребе да се у кривичном поступку и за потребе кривичног поступка користе нове и на науци засноване доказне методе, што је било непосредно повезано и са развијањем интереса за једно систематско и ефикасније сузбијање криминалитета, коришћењем адекватних научних метода и средстава.

Потреба за ефикаснијом реакцијом на криминалитет је у Европи посебно нарасла захваљујући индустријским револуцијама током 19. века, када је у том друштвено-економском контексту, широм тадашње Европе, а посебно у средњој Европи, дошло до огромних социјалних и економских промена, заснованих на потпуно промењеној социјалној и привредној структури.⁴³ Тада долази до масовне „сеобе“ из села у градове, дотадашњи

⁴⁰ Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права*, „Савремена администрација“, Београд, 1986., стр. 21.

⁴¹ V. Bayer, *Jugoslavensko krivično procesno pravo*, knjiga druga – *Pravo o činjenicama i njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku*, Školska knjiga, Zagreb, 1972, стр. 120.

⁴² И иначе су савремени кривични поступци углавном *мешовитог карактера*, што је посебно карактеристично за већину кривичних поступака континенталне Европе, при чему инквизиторски елементи, али уз низ строгих гаранција за ефикасно остварење функције одбране у свакој фази поступка, претежно доминирају у истрази, али су у одређеним формама присутни и у каснијим фазама кривичног поступка, док акузаторски елементи у већој мери постоје у фази главног претреса, односно током суђења у ужем смислу. Више о томе: *Ibidem*.

⁴³ R. Ackermann et al., *Handbuch der Kriminalistik, Kriminaltaktik für Praxis und Ausbildung*. 5. Auflage, „Richard Boorberg Verlag“, Stuttgart, 2019, стр. 19 - 20.

земљорадници постају индустријски радници, настају изузетно масовне и масивне миграције, градови се убрзано шире и развијају, уз честу пренасељеност и огромне социјалне проблеме настале захваљујући пре свега, таквој изразито експанзивној урбанизацији. Дрastiчно убрзан развој раног капитализма и период веома сурове и беспoштeдне првoбитнe акумулације капитала, повезан са снажном и веома експанзивном урбанизацијом је наравно, доводио и до великог броја привредних слoмова и масовних банкротa недовољно јаких привредних субјектa, неспособних да опстану у „тржишној утакмици“. Тадашње државе нису имале развијен систем социјалне заштите, те је стога незапoслeност аутоматски доводила и до велике економске бeдe радникa који би остали без посла, а услед тога је наравно, долазило и до драстичног порастa криминалитетa, што је послeдично, довело и до потребе да државни апарат почне да интензивно развија методе и средства којима би најeфикасније могао да сузбија криминалитет.

Ради eфикасније откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дела у периоду драстичних друштвених промена, услед којих је између осталог, дошло и до енормног порастa опште стопе криминалитетa, почињу да се интензивно користе и сасвим нова сазнања и унапређене методе из домена природних и техничких наука, што је било директно омогућено и изузетно значајним напретком науке, посебно природних и техничких научних дисциплина тог времена. Многа научна сазнања су своју примену нашла и у циљу сузбијања криминалитетa, тј. ради откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дела. Тако је огроман значај имало откриће фотографије, коју је 1841. године први пут применила париска полиција ради фотографског регистровања већ осуђених учинилаца кривичних дела, те стварања прве збирке података осуђеника. Сама по себи, фотографија, иако је веома брзо од настанка фотографске технике, примењена у тадашњој криминалистици, није била као таква довољна за беспрекорну идентификацију већ регистрованих учинилаца кривичних дела (осуђених), јер се наравно, протеком времена, спољашност учинилаца мењала. Ово је брзо довело и до потребе да се у циљу eфикаснијег регистровања учинилаца кривичних дела, али и уопште, ради делотворнијег сузбијања криминалитетa, развијају и друге, нове идентификационе и регистрационе технике, утемељене на научним сазнањима. У том је погледу посебан значај имала медицина, која се крајем 18. века изузетно развила, те стекла статус водеће дисциплине унутар хуманистичких наука, уз утицај и деловање и на читав низ других научних дисциплина, а из чега су произишли и одређени покушаји да се неки друштвени феномени објасне и применом одговарајућих

медицинских метода. Део таквих настојања је производио и одређене консеквенце на развој криминалистике.

Неколико важних научних проналазака из домена природних наука, а највише медицине и медицински блиских дисциплина, пресудно је утицало на развој криминалистике, као научне дисциплине усмерене на откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела, применом релевантних научних метода и средстава. Ово се посебно одразило у криминалистичко-техничком аспекту криминалистике као јединствене науке. И иначе, напредак технике и технологије уопште, непосредно утиче и на напредак криминалистичке технике, као и константно, па и веома убрзано усавршавање криминалистичко-техничких метода и средстава. Стога, криминалистичка техника и представља најдинамичнији сегмент криминалистике. Ти проналасци и нове научне методе у одређеној епохи, су се пре свега, тицале идентификације учинилаца кривичних дела, те стварању услова за њихову поуздану регистрацију и потом, вођење релевантних идентификационих база података, као и уопште, системско стварање услова за вршење криминалистичких вештачења и редовну примену криминалистичко-техничких метода и средстава. Сваки од тих проналазака и научних метода, као и увођење стриктно научног приступа у сузбијању криминалитета, због свог значаја представља својеврсну прекретницу у развоју савремене и на научним методама, засноване криминалистике. Ту спадају:

1. Бергилонов систем регистрације и идентификације учинилаца кривичних дела на темељу систематског мерења делова људског тела и главе, до чега долази средином друге половине 19. века;
2. Примена фотографске технике у криминалистичке сврхе, до чега долази крајем прве половине 19. века;
3. дактилоскопија, заснована на идентификацији и регистрацији учинилаца кривичних дела и људи уопште, на основу отисака прстију, што је идентификационо регистрациона техника развијена крајем 19. века;
4. оснивање и деловање криминалистичких лабораторија широм тада савремених држава, до чега долази у првој деценији 20. века, као и
5. ДНК анализа, која се развија крајем 80-их година 20. века, а потом веома брзо постаје једна од кључних идентификационих метода савремене криминалистике.

Медицина је криминалистици у доба њеног развоја као самосталне науке, утемељене на примени научних достигнућа ради ефикасног откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дела, примарно

допринела развијањем и усавршавањем специфичних техника мерења људског тела, односно стандардног мерења појединих карактеристичних делова тела човека. Пионир у овој идентификационој области, названој „сињалементажа“ (*signalement*) био је чувени париски антрополог, али и криминалиста Алфонсо Бертилон (*Alphonse Bertillon*), који се на на научној основи бавио физиогномијом човека, односно људског тела и спољашности човека заснованој на одговарајућим телесним димензијама, што је у другој половини 19. века, тј. током 1879-1880. године, резултирало стварањем конкретног и детаљно разрађеног система мерења људског тела. Суштина Бертилонове концепције заснивала се на његовом научно утемељеном ставу да основна телесна грађа човека од навршене његове 21. године остане непромењена, што омогућава регистрацију, а потом и идентификацију људи на темељу мерења димензија њиховог тела, односно појединих делова тела човека.

Бертилон је у циљу систематског мерења димензија одређених делова људског тела развио и одговарајуће мерне инструменте, којима је било могуће прецизно мерење одређених делова људског тела, као и облика главе. У основи је систем, касније и формално дефинисан као *бертилонаж*, био усмерен на мерење 11 личних карактеристика, попут висине, распона руку, дужине десног средњег прста итд., на темељу чега је било могуће поређење измерених и регистрованих телесних димензија, из чега је произлазила и могућност идентификације конкретног човека. Овај систем („бертилонаж“), иако је сам по себи представљао велики напредак у правцу стварања могућности за ефикаснију идентификацију учинилаца кривичних дела (пре свега, повратника), те значајно допринео даљем развоју савремене криминалистике, није наравно, био безгрешан, нити савршен у пракси, нарочито што је у почецима увођења тог система, полиција још увек прилично мањкаво обрађивала податке. Временом се наравно и тај систем даље усавршавао и он је дуго представљао основу за један облик класичне регистрације учинилаца кривичних дела, на темељу чега је потом, била могућа и њихова идентификација. Зато се сам Бертилон често сматра и једним од главних оснивача криминалистичке технике, која се временом етаблирала као једна од главних криминалистичких дисциплина, тј. као један од тзв. стубова криминалистике као јединствене науке.

Веома брзо од момента настанка фотографије, долази до коришћења фотографске технике у криминалистичке сврхе, а пре свега, ради регистровања релевантног чињеничног стања, најчешће на месту догађаја, али и у циљу регистрације и потом, идентификације учинилаца кривичних

дела. Увођење криминалистичке фотографије у криминалистичку праксу је био веома значајан корак у развоју криминалистике, до чега долази крајем прве половине 19. века, а врло брзо се широм тада савременог света, оснивају и посебне криминалистичке фото-лабораторије или посебна фото-одељења у криминалистичким лабораторијама.

Једну од кључних прекретница у развој савремене криминалистике представљало је откриће и развој дактилоскопије, чији је пионир био енглески природњак Френсис Галтон (*Francis Galton*), који је крајем 19. века утемељио поуздан систем идентификације људи на основу отисака њихових прстију. Ова тада револуционарна идентификациона метода, која је и данас изузетно значајна у криминалистичкој пракси, надовезала се на тзв. бертилонаж (систем идентификације на основу мерења одређених делова тела и облика главе), а у односу на Бертилонов систем идентификације, дактилоскопска идентификација је имала и одређене очигледне предности. Наравно, у то време су се ове две идентификационе методе у криминалистичко-полицијско пракси редовно и комбиновале. Дактилоскопска идентификација је од огромног значаја и у савременој криминалистици, а нарочито од када је великим напретком технике и технологије (*AFIS*), омогућено веома олакшано узимање и упоређивање отисака прстију.

Сматра се да је први систематски поглед на криминалистику као науку произишао из деловања чувеног професора кривичног права Франца фон Листа (*Franz von Liszt*), који је 1881. године, израз криминалистика употребио као други назив за термин „Целокупна наука кривичног права“, под коју је подводио како материјално и процесно (формално) кривично право, тако и одређене помоћне кривичноправне науке. Израз оваквог веома широког схватања криминалистике био је својевремено и *Криминалистички институт*, који је на Правном факултету Универзитета у Београду основан 1927. године.⁴⁴

Ипак, веома брзо је криминалистика у теоријском смислу, тј. као наука, добила своју јасну физиономију, која је и данас уобичајена, а не тиче се кривичног права, како материјалног, тако и процесног, већ се односи на скуп знања, метода и средстава који нису правног карактера, иако је наравно, криминалистика са кривичним правом изузетно повезана. Тако 1893. године

⁴⁴ И.Јанковић, *Криминалистички институт Правног факултета у Београду, 1927 – 1945.*, „Правни записи“, Правни факултет Универзитета Унион, Београд, 2015., стр. 326. Љ.Кандић, *Историја Правног факултета у Београду, 1905 – 1941.*, Књига II, Том I, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002., стр. 424 – 425.

Аустријанац Ханс Грос (*Hans Groß*), објављује чувену књигу „Приручник за истражне судије као систем Криминалистике“. Стога се Ханс Грос често, а посебно у континенталној Европи, сматра и својеврсним „оцем криминалистике“. У овој књизи је криминалистика дефинисана као помоћна наука у односу на кривично право и она је према тој првој дефиницији била практично идентична криминологији. Потом у 4. издању своје књиге, Ханс Грос успоставља систематско разграничење између појмова „криминална феноменологија“ и „практична вештина истраживања“, а широм континенталне Европе се временом под криминалистиком подразумева пре свега, научна дисциплина и вештина посвећена развијању и коришћењу средстава и метода који су у функцији сузбијања криминалитета.⁴⁵

Свакако најбитнији корак развоју криминалистике са становишта систематског увођења научних метода у проблематику откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дела, настаје деловањем чувеног Едмунда Локара (*Edmond Locard*), француског научника, који се сматра једним од кључних пионира криминалистике, чији је значај огроман, пре свега због оснивања прве криминалистичке лабораторије у Лиону у Француској 1910. године. Оснивање и деловање те прве криминалистичке лабораторије, али потом и низа других криминалистичких лабораторија широм Европе и у САД, сматра се једним од „камена темељаца“ настанка савремене криминалистике. Локар је био асистент чувеног француског лекара Александра Лаказасања (*Alexandre Lacasagne*), који се у пракси бавио форензичким доказима, због чега је сам себе сматрао „оцем форензичке науке“, али је сам Локар надмашио свог професора, не само оснивањем прве криминалистичке лабораторије, већ пре свега, формулисањем чувеног закона/принципа контактних трагова, познатог у историји криминалистике и као „Локаров закон“ (закон о размени трагова), сходно којем „сваки контакт оставља траг“, односно „контакт два или више предмета, подразумева да се између њих преносе/размењују трагови“. Две године након што је основао криминалистичку лабораторију у Лиону, Локар је применом научних метода успешно решио један злочин, који је тада заокупио француску јавност. Радило се о случају банкарског службеника, чија је девојка убијена, а он сам је имао на први поглед чврст алиби, али је након што су му предочени трагови које је Локар открио, признао да је убио девојку. Наиме, под његовим

⁴⁵ Н. Groß, ans und F. Geerds, *Handbuch der Kriminalistik, begr. als „Handbuch für Untersuchungsrichter“*, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, „Schweitzer“, Berlin, 1978, стр. 27 – 28.

ноктима су пронађени микро трагови делови ткива/коже, који су садржавали ружичасти пудер са лица његове убијене девојке.⁴⁶

Оно што су својевремено у 19. веку били Бертилонов систем и потом, веома поуздана дактилоскопска метода идентификације и регистрације учинилаца кривичних дела, то је у 20. веку постала ДНК анализа као у време свог увођења не само револуционарна, већ и спектакуларна идентификациона метода, заснована на геному садржаном у биолошким траговима, што је било утемељено на истраживањима британског научника Алекса Џефриса, а која је потом даље развијена током 21. века, те постала основ и за вођење идентификационих база података утемељених на ДНК профилима.

Криминалистика је веома динамична наука, посебно у домену криминалистичке технике, за коју је веома карактеристично стално усавршавање метода и средстава, некада и оних који изворно потичу из давних епоха. Практично све кључне прекретнице у развоју савремене криминалистике, а оне су примарно тичу криминалистичке технике, су од момента свог увођења, доживеле изузетно велика унапређења и усавршавања. Бертилонова техника се више као таква не примењује у савременој криминалистици, али се принципи на којима је она заснована, веома усавршено примењују када је реч о биометријским системима идентификације лица.⁴⁷ Дактилоскопија и данас има огроман значај, а она је

⁴⁶ J.D.Wright, *Crime Investigation*, „Paragon“, London, 2007, стр. 58.

⁴⁷ Тако се на пример, у Немачкој од 2008. године користи Систем за препознавање лица (*GES - Gesichtserkennungssystem*), чија је сврха утврђивање идентитета непознатих учинилаца кривичних дела, а чијим фотографијама или видео снимцима полиција располаже (најчешће захваљујући снимцима надзорних камера на јавном простору или у банкама када се ради о разбојништвима и сл.), а који функционише тако што се ти снимци пореде са снимцима учинилаца који су већ регистровани у информативном систему полиције, тј. у релевантним базама података. То поређење се обавља аутоматски применом посебних софтверских програма, а захваљујући утврђивању низа индивидуалних карактеристика лица и главе људи, који служе као битни дистинктивни параметри за поређење. Ради се о карактеристикама које су анатомске и биометријске, а које формирају тзв. темплејт (*Template*), неку врсту „индентитетског обрасца“ карактеристичног за тачно и индивидуално одређеног човека. Када се такав претходно већ формиран „образац“ поклопи са обрасцем непознатог учиниоца, из тога произлази да се ради о истом лицу. Као што је већ објашњено, то поређење се обавља „машински“, тј. применом рачунара у које су уграђени посебни софтвери, што омогућава изузетно брзо претраживање и поређење, тако да поређење једне фотографије/снимка са милионом већ у базама података похрањених фотографија/снимака, траје нешто мање од 2 секунде. Од 2016. године се у Немачкој овај систем како од стране савезне полиције (ВКА), тако и у поступању полиција појединих немачких покрајина, примењује годишње просечно више од 20.000 пута. Процењује се да ће та врста идентификације захваљујући експанзији социјалних мрежа, те масовној и рутинској употреби камера мобилних телефона и

доживела драстично унапређење увођењем система за аутоматску идентификацију на основу отисака прстију путем примене посебног компјутерског система и електронске базе релевантних података, тј. похрањених скенираних отисака папиларних линија (*AFIS*).⁴⁸ У САД, Јапану и западној Европи је развој таквих електронских система обраде отисака прстију као већ класичних идентификационих доказа (познатих још у старој Кини), заживео седамдесетих година, да би деведесетих дошло до изразитог напретка, тако да се такви системи (пре свега познати АФИС концепт),⁴⁹ крајем 20. века већ сасвим рутински користе у савременим полицијама.⁵⁰ Криминалистичка фотографија и данас има огроман значај у криминалистичкој пракси, а данас се веома распрострањено користе веома модерне фото-технике, дигитална фотографија се рутински примењује, а уз класичну криминалистичку фотографију, интензивну примену доживљава и криминалистичка видеографија, при чему се како фотографије, тако и видео материјал, у савременој криминалистичкој пракси користе и за биометријску идентификацију. Криминалистичке лабораторије се константно усавршавају

уопште дигиталних носилаца визуелних информација, доживљавати стални пораст, те константно добијати на значају у пракси.

Слични системи се користе и у другим државама, попут система „Аутоматизованог препознавања лица (*AFR*), за који се сматра да је у Великој Британији, значајно допринео ефикаснијем сузбијању криминалитета. У једном извештају велшке полиције посебно је приликом евалуације система „*AFR*“, истакнуто да је та технологија омогућила поуздану идентификацију осумњичених у случајевима када то не би било могуће применом других расположивих метода, тако да је за годину дана до преко 100 хапшења осумњичених дошло захваљујући примени система „Аутоматизованог препознавања лица. За ове системе се иначе, примећује и да у већини држава, где се они већ увелико примењују, често не постоји сасвим јасна правна основа која то питање целовито уређује, а посебно се спорним сматрају базе података у којима се налазе људи који су предмет препознавања. Тако се на пример, у таквој бази државе Њујорк у САД, од укупног броја лица, налази свега 1 % белаца, што је податак који већ сам по себи, изазива забринутост, тј. сумњу у селекцију утемељену на расној дискриминацији. Према: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Ermittlungsunterstuetzung/Kriminaltechnik/Biometrie/Gesichtserkennung/gesichtserkennung_node.html. Приступљено 3. фебруара, 2022. године.

⁴⁸ *Automated Fingerprint Identification System* – електронска збирка отисака прстију, пре свега познатих и непознатих учинилаца кривичних дела, али и жртва деликата, несталих особа и других “криминалистички интересантних” лица. Више о томе: Б. Симоновић, Компјутерски системи регистрације, класификације и компарације класичних трагова кривичног дела, “Зборник радова наставника ВШУП-а”, Београд, 2002., стр. 29–30.

⁴⁹ Крајем седамдесетих као и средином осамдесетих година, пионери у развоју таквих система су били јапанска фирма *NEC*, америчко/енглеска компанија *PRINTRAK*, те француски произвођач *MORPHO*.

⁵⁰ Н. Л. Zachert и Ј. Zeiger, *Entwicklung der polizeilichen Informationstechnik – Technisch-wissenschaftliche Informationsverarbeitung und Automatisierte Fingerabdruck-Identifizierung als Beispiele* (Е. Kube, У. Störzer, Ј. Timm, *Kriminalistik – Handbuch für Praxis und Wissenschaft*, Band 2, “Richard Boorberg Verlag”, Stuttgart, München usw., 1994), стр. 716–718 и Р. W. Pfefferli, *Daktyloskopie – Neue Perspektiven bei Spurensicherung und Spurenauswertung*, “*Kriminalistik*” No. 3/97, Heidelberg, 1997, стр. 220.

и данас се у њима обавља велики број веома разноврсних криминалистичко-техничких вештачења, од којих су многа у време када су настале прве криминалистичке лабораторије, биле у домену научне фантастике. ДНК анализа је постала рутинска идентификациона метода, а њеној успешности данас доприносе и веома развијене ДНК базе података.

Суштина криминалистичког деловања, нужно повезана са доминантним кривичнопроцесним задацима је усмерена на откривање, разјашњавање и доказивање кривичног дела, а кључна је у пракси, наравно долажење до релевантних доказа. Иначе, Законик о кривичном поступку не садржи појам доказа, иако се у читавом низу његових одредби спомињу докази. Није у питању никакав посебан пропуст законодавца, јер појмовно одређење доказа у суштини и не треба да буде део садржине Законика о кривичном поступку, нити било којег другог извора кривичног процесног права, већ се у пракси, а на темељу основних теоријских концепција, изграђује схватање о томе шта је доказ у конкретном случају и какав је његов доказни кредибилитет, а при том, у односу на доказе и друге доказне појмове важе и одређена основна начела кривичног поступка.⁵¹ Докази представљају податке чињеничне природе, који произлазе из кривичнопроцесних радњи које су предузели субјекти кривичног поступка, на темељу којих се изводе кривичноправно релевантни закључци у погледу битних елемената кривичног дела, те избора, односно мере конкретне кривичне санкције, када су за то испуњени потребни материјални и процесни услови, или се захваљујући тим подацима изводе кривичноправно и кривичнопроцесно релевантни закључци органа кривичног поступка, а такви закључци суда се у процесном смислу уобличавају у оквиру одлуке којом се на законски регулисан начин решава предмет кривичног поступка. Код ове дефиниције је тежиште на објашњењу доказа као *податка*, или *информације*, до које се долази на законом предвиђен начин, а посредством које суд утврђује чињенице и то пре свега оне које су правно релевантне односно одлучне, али поред тога, таква информација може имати и чисто кривичнопроцесни значај. Такав податак мора да буде релевантан у алтернативном, односно кумулативном смислу, тако да има одређени кривичноправни (*материјални или процесни* или *материјални и процесни*) значај, а он сам по себи такође представља одређену *чињеницу*, односно има

⁵¹ У ЗКП-у се међутим, дефинишу три процесно релевантна степена сумње – основи сумње, основана сумња и оправдана сумња, а тим се дефиницијама донекле, односно имплицитно дефинишу и докази, а нарочито подела на непосредне и посредне доказе, што иначе, није карактеристично за савремене закон(ик)е о кривичном поступку, у којима се ово питање углавном препушта судској пракси, односно пракси органа кривичног поступка, што се суштински заснива на деловању начела слободне оцене доказа.

чињеничну природу. Слично дефинише доказе и З. Јекић која наводи да су то „фактички подаци до којих се долази у законом прописаном поступку (извођењем одређених процесних радњи), а који су извор сазнања о чињеницама на које треба применити кривичноправне и кривичнопроцесне норме.”⁵² Доказивање представља само средство за утврђивање чињеничног стања, као скупа чињеница на којима се непосредно темељи примена материјалног или формалног кривичног закона у одређеном кривичном предмету (правно релевантне или одлучне чињенице), тако да се главна активност суда у кривичном поступку своди на утврђивање чињеничног стања потребног за одлучивање.⁵³

5. ОСНОВИ СИСТЕМА КРИМИНАЛИСТИКЕ И ОСНОВНА НАЧЕЛА КРИМИНАЛИСТИЧКОГ ДЕЛОВАЊА РАДИ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА

Криминалистика као кривична ванправна наука која својим методама и средствима доприноси контроли и сузбијању криминалитета има сложену структуру али упркос томе, представља јединствену науку, која се при том, одликује и релевантним начелима из којих произлази основни садржај криминалистичког деловања, у склопу остваривања основног циљ кривичног поступка сведеног на изрицање кривичне санкције учиниоцу кривичног дела, уз „поштеђивање“ невиних људи од кривичног прогона и кривичног санкционисања, а све то уз процесно деловање у „нормативном амбијенту“ који омогућава правичан кривични поступак.⁵⁴ Уобичајено се криминалистика сматра науком која проналази, усавршава и примењује одређене научне или на практичном искуству засноване методе и средства која су најподеснија да се кривично дело открије и разјасни, открије учинилац и обезбеди докази, као и да се спречи извршење планираних кривичних дела.⁵⁵

⁵² З. Јекић, *Докази и истина у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за публикације, Београд, 1989, стр. 12.

⁵³ М. Грубиша, *Чињенично стање у кривичном поступку – друго допуњено и измењено издање*, „Информатор“, Загреб, 1980, стр. 173 и стр. 155.

⁵⁴ Ж.Алексић и М.Шкулић, *Криминалистика*, десето издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020., стр. 7 – 8.

⁵⁵ Ж.Алексић, *Криминалистика*, «Савремена администрација», Београд, 1987., стр. 3.

5.1. Систем криминалистике као науке и практична примена криминалистичких знања у функцији контроле/сузбијања криминалитета

Криминалистика је научна дисциплина посвећена систематском истраживању и развоју научних и на искуству заснованих метода и средстава, чија је примена у виду предузимања адекватних криминалистичких радњи, подобна за прибављање релевантних информација које доприносе како ефикасном откривању, разјашњавању и доказивању извршених кривичних дела, идентификовању њихових учинилаца и стварању услова за њихово кривично санкционисање (репресивна функција криминалистике), тако и делотворном спречавању планираних кривичних дела и уопште кривичних дела која би могла бити извршена (превентивна функција криминалистике). У нашој науци, се уз истицање да криминалистика представља *јединствени систем науке и емпирије*, ова наука најчешће дели на временом издиференциране поједине делове који чине њену структуру, а то су: 1) криминалистичка тактика, 2) криминалистичка техника и 3 криминалистичка методика.⁵⁶ У ствари, криминалистичка методика у основи представља само вид криминалистичке тактике (посебна тактика/посебне тактике), која је прилагођена откривању, разјашњавању и доказивању одређене врсте кривичних дела/криминалитета. Криминалистика је суштински јединствена наука, али она има и одговарајућу сложену структуру, те може да се подели на одређене основне целине, а то су: 1) криминалистичка *тактика*, која се дели на: а) *општу* криминалистичку тактику која се тиче криминалитета у генералном смислу, што значи да се њена правила односе на све врсте кривичних дела, односно све облике криминалитета, као и б) *посебну* криминалистичку тактику која се односи на одређене врсте кривичних дела, односно одређене посебне сегменте и облике криминалитета; 2) криминалистичка *техника*, те 3) криминалистичка *стратегија*.

Криминалистичка тактика свој назив дугује војној терминологији. Наиме, термин „тактика“ се према класичној војној терминологији тиче начина вођења борбе са конкретним непријатељем у одређеној ситуацији, коју одликује конкретан простор, расположиве снаге, време деловања и низ других релевантних фактора, који се односе на елементе тзв. тактичке ситуације. Слично томе, и у криминалистичком смислу тактика подразумева „борбу“ са специфичним „непријатељем“ ради његовог сузбијања.

За разлику од стратегије, тактика и према изворној војној терминологији из које потичу оба ова израза (како тактика, тако и стратегија),

⁵⁶ Ж.Алексић и З.Миловановић, *Криминалистика*, „Партегон“, Београд, 1994., стр. 26.

има значајно конкретнији и усмеренији задатак и није само генерално усмерена на остварење неких изразито општих циљева, некада чак и донекле апстрактног карактера. Тако се и криминалистичка тактика непосредно усмерава на дефинисање правила под којима се спроводе конкретне криминалистичке радње, попут доказних радњи прописаних Законом о кривичном поступку, али и све друге криминалистичке активности конкретног карактера, које су релевантне за откривање и разјашњавање кривичних дела, попут оперативних радњи, а не упушта се у генералну проблематику сузбијања криминалитета у општем/општијем смислу, или у једном изразито генералном погледу на проблематику сузбијања криминалитета, као што је то карактеристично за криминалистичку стратегију.

Криминалистичка тактика с обзиром на предмет свог усмерења и степен како њене специјализације, тако и њене усмерености, те прилагодљивости њеног садржаја, постоји као: 1) општа криминалистичка тактика и 2) посебна криминалистичка тактика.

Општа криминалистичка тактика је сегмент криминалистике посвећен систематском истраживању и примени научних и на искуству заснованих метода и средстава, који су адекватни за проучавање криминалитета уопште, његових општих појавних форми, тј. феноменологије криминалитета, а донекле и његове етиологије, те систематско анализирање психолошких и других битних карактеристика учинилаца кривичних дела у општем смислу, ради стварања услова да се адекватним криминалистичким радњама прикупе целовите информације које су неопходне за ефикасно откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела, односно којима се омогућава сузбијање свих облика криминалитета.

Посебна криминалистичка тактика се своди на прилагођавање метода и средстава из домена опште криминалистичке тактике, потреби проучавања посебних облика криминалитета, психолошких и других битних карактеристика учинилаца баш тих посебних облика криминалитета и посебних врста кривичних дела, као и донекле етиологије тих посебних облика криминалитета/посебних врста кривичних дела, а све то ради откривања, разјашњавања и доказивања одређених врста кривичних дела и одређених посебних облика криминалитета, који се без таквих битно прилагођених криминалистичких метода и средстава и у потребној мери флексибилног криминалистичко-тактичког приступа, те предузимањем на темељу тога свих адекватних криминалистичких радњи, не би могли ефикасно откривати, разјашњавати и доказивати.

Наиме, из велике разноврсности кривичних дела и облика криминалитета, произлази да се не могу на исте начине, истим методама и средствима, истоветно спроведеним криминалистичким радњама и уопште истоветним криминалистичким деловањем у садржинском смислу, ефикасно откривати, разјашњавати и доказивати кривична дела свих врста и сви иначе, веома разноврсни облици криминалитета. На пример, сасвим је другачија природа, карактер и психолошки „портрет“ типичних учинилаца силовања и других кривичних дела против полне слободе и учиниоца кривичног дела из сфере привредног криминалитета или учиниоца провалне крађе и сл., па се стога не може на исти начин саслушавати окривљени за кривично дело силовања и окривљени којем се на терет ставља кривично дело привредног криминалитета или провална крађа и сл. Правила из домена опште криминалистичке тактике се у оваквим примерима нужно и адекватно прилагођавају личности окривљеног за конкретно кривично дело, али и особеностима самог кривичног дела одређене врсте и свим другим релевантним карактеристикама конкретног облика криминалитета и конкретне врсте кривичног дела у датим околностима.

Без стварања посебних криминалистичко-тактичких правила, која су суштина посебне и у потребној мери специјализоване криминалистичке тактике (у нашој теорији најчешће и традиционално објашњених као „криминалистичка методика“), или чак посебних „криминалистичких тактика“ (наведених у *множини*), не би се могли ни иоле ефикасно сузбијати веома различити облици криминалитета и ефикасно откривати, разјашњавати и доказивати битно или чак екстремно различите врсте кривичних дела. На овоме се и темељи основни *ratio* креирања посебних криминалистичко тактичких правила, те дефинисање *посебне криминалистичке тактике* као уз општу криминалистичку тактику, једног од облика криминалистичке тактике као општијег појма и тзв. стубова криминалистике.

Криминалистичка техника је сегмент криминалистике посвећен систематском проучавању метода и средстава из домена природних и техничких наука, прилагођених циљевима криминалистичког деловања, што значи да су те методе и та средства, изворно развијени/настали у другим наукама природног и техничког карактера, адекватни за откривање, обезбеђење и фиксирање трагова и предмета кривичног дела, као материјалних доказа, као и за спровођење разноврсних криминалистичких вештачења, која доприносе идентификовању битних елемената кривичног дела/криминалистички релевантног догађаја, као и идентификацији учиниоца кривичног дела и уопште ефикасном остваривању криминалистичких, али и

кривичнопроцесно-доказних циљева, а све то ради ефикасног откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дела.⁵⁷

И криминалистичка техника мора имати одговарајући степен флексибилности, што значи да се и она адекватно прилагођава врстама кривичних дела, битним феноменолошким карактеристикама конкретних кривичних дела посебним облицима криминалитета, који се откривају, разјашњавају и доказују криминалистичко-техничким методама и средствима криминалистичке технике, попут посебне криминалистичке тактике. Тако је јер нису на пример, исте врсте трагова типичне за веома разноврсна кривична дела, нити се иста криминалистичка вештачења и друге криминалистичко-техничке радње, предузимају у односу на веома различите врсте кривичних дела и веома разноврсне облике криминалитета, није исти типичан начин идентификације учинилаца битно различитих врста кривичних дела и сл., али је ипак, степен општости и јединствености криминалистичке технике значајно већи него када се ради о криминалистичкој тактици, па се стога, криминалистичка техника ни не дели у теоријском смислу на општу и посебну, као што је то случај са криминалистичком тактиком, већ криминалистичка техника посматра као јединствени сегмент криминалистике.

Криминалистичка стратегија је појам и сегмент криминалистике, који је претежно развијен у европској криминалистичкој теорији. Тако се у криминалистичкој теорији истиче: „У међувремену је као трећи стуб

⁵⁷ Иначе, овде треба имати у виду и да су појам и израз *форензика* данас изузетно распрострањени, како у пракси, тако и теоријском смислу, а претежно се изворно користи у државама које се одликују применом англосаксонског концепта права. Међутим, иако изворно потиче из англосаксонских система, он је последњих година или чак деценија, веома распрострањен широм света. У корену речи „форензика“ је реч „форум“, која потиче од латинског „forum“, што има више значења, од којих се једно тиче „суда“, односно јавног суђења на трговима или „римским форумима“. И иначе се стога и атрибут „форензички“ користи у нашем језику, као и у многим другим језицима, као синоним за атрибут „судски“, па се тако на пример, када је реч о специфичној узнемирености које сведоци имају/доживљавају када се појаве пред судом, односно уопште, када се ради о даваоцима исказа у кривичном поступку, а нарочито када се ради о посебно осетљивим сведоцима или о сведоцима који су и оштећени кривичним делом, па трпе од тзв. секундарне виктимизације, уобичајено употребљава израз „форензичка збуњеност“. Такође се према овој истој „матрици“, судска медицина некада означава и као „форензичка медицина“, судска психологија као „форензичка психологија“, судска психијатрија као „форензичка психијатрија“ и сл. Дакле, атрибут „судски“ и „форензички“ су синоними у већини језичких и термилошких ситуација. У том погледу није сасвим ни оправдан појам „форензика“, али је он већ увелико заживео како у теорији, тако и у пракси, али му при том, не треба давати значења која нема. А када се ради о значењу израза и појма *форензика*, он се практично тиче једне од раније већ увелико постојеће криминалистичке области, а то је *криминалистичка техника*.

криминалистике општепризнат и појам *криминалистичка стратегија*.“ Под криминалистичком стратегијом подразумева се рационално заједничко деловање усмеравање целокупне организације на сузбијање криминалитета.⁵⁸ Унутар криминалистичке стратегије се, с обзиром на садржај планирања, могу разликовати теоријска и оперативна стратегија.

С обзиром на циљну оријентисаност стратегијске концепције, могуће је посебно разликовати стратегије које су претежно усмерене на учиниоце кривичних дела, жртве кривичних дела, простор у којем се чине кривична дела, те конкретна кривична дела. Суштина криминалистичке стратегије је упадљиво разликовање репресије од превенције. Управо у оквиру систематског оперативног сузбијања организованог криминалитета, се прављење разлике између репресије и превенције, али такође и између криминалистичке стратегије и криминалистичке тактике, скоро чини немогућим.“ (Kube, 1994:3). Иначе, цитирани аутор (*E.Kube*), наводи и да се као додатна могућност даљег разликовања појединих структурних криминалистичких садржаја, издваја и појам **криминалистичка логистика**,⁵⁹ под којом се подразумева изучавање метода о начинима који су најподеснији за материјално оспособљавање и опремање полиције за превентивно и репресивно супростављање криминалитету. (Kube, 1994:3) У криминалистичкој теорији се истиче и да је појам *криминалистичка стратегија* у неким радовима посвећеним полицији, употребљен још 1927. године, а да се он „данас“ (у питању је рад из 1986. године),⁶⁰ користи у бројним уџбеницима и другим радовима, при чему је у циљу „терминолошке јасноће“, тај појам могуће изложити у оквирима целокупног система кривичне науке, односно научног погледа на криминалитет.⁶¹

⁵⁸ Више о томе: М.Шкулић, *Основи криминалистичке стратегије*, специјални број Ревиије за криминологију и кривично право, посвећене проф. др Ж.Алексићу, Београд, 2011., стр. 71 – 98.

⁵⁹ Цитирани аутор наводи да је о овоме више писао *A.Lohse* у свом раду *Kriminalstrategie und Polizeilogistik*, in: H.Schäfer (Hrsg.), *Kriminalstrategie und Kriminaltaktik*, Hamburg, 1973.

⁶⁰ Како се ради о књизи објављеној у другој половини осамдесетих година прошлог века, аутор као посебну „занимљивост“, наводи да се израз „криминалистичка стратегија“, користи и у тадашњим социјалистичким државама.

⁶¹ Цитирани аутор (*E.Kube*), као основни појам издваја *криминологију*, коју потом, дели на *две основне категорије*: 1) учење о настанку кривичних дела, те 2) учење о начинима сузбијања кривичних дела. У ствари, *учење о настанку кривичних дела* се и иначе, уз *феноменологију криминалитета* сматра једним од основних сегмената криминологије (*етиологија криминалитета*), којем се некада додаје и трећи криминолошки сегмент (*друштвена реакција на криминалитет*), док *учење о начинима сузбијања кривичних дела* представља доминантно криминалистичку материју.

5.2. Основна начела криминалистике/криминалистичког деловања у функцији контроле/сузбијања криминалитета

Као и свака наука и криминалистика почива на одређеним начелима, којима се дефинишу правила најопштијег карактера која се тичу циља и начина криминалистичког деловања. Основна начела криминалистике су: 1) начело законитости, 2) начело оперативности и брзине, 3) начело ефикасности, 4) начело објективности, као и 5) начело чувања службене тајне.

5.2.1. Начело законитости

Начело законитости обухвата у криминалистичком смислу два основна аспекта. Оно се с једне стране тиче класичног принципа легалитета у кривичноправном смислу, док се с друге стране, односи на опште правило деловања свим субјеката који предузимају криминалистичке радње и уопште, имају било коју улогу која је у вези са откривањем, разјашњавањем и доказивањем кривичних дела. Стога начело законитости криминалистичког деловања обухвата како начело законитости (*nullum crimen, nulla poena sine lege*),⁶² као врхунско не само кривичноправно, већ и уставноправно начело, тако и начело законитости у ширем смислу, које се тиче, свих аспеката криминалистичког поступања.

Из основне садржине начела законитости у кривичном праву, према којем никоме не може бити изречена казна или друга кривична санкција за дело које пре него што је учињено законом није било одређено као кривично дело, нити му се може изрећи казна или друга кривична санкција која законом није била прописана пре него што је кривично дело учињено, произлазе и прецизни лимити криминалистичког деловања. Наиме, како се криминалистика усмерава на откривање, разјашњавање и доказивање

⁶² Из деловања начела законитости у кривичном праву произлазе четири захтева: 1) Кривичним законом се не могу стварати инкриминације на један општи начин, по принципу сличности, што значи да је забрањено креирати кривична дела и казне за њих путем аналогије - *nullum crimen nulla poena sine lege strikta*; 2) Кривични закон мора да постоји у писаном облику, тако да се инкриминације и казне не могу заснивати на неписаном праву, односно пре свега, оне се не могу темељити на обичајном праву - (*nullum crimmen nulla poena sine lege scripta.*; 3) Кривична дела морају да буду законски предвиђена, односно прописана као кривична дела, као и казне за њих, пре него што су деликти извршени што значи да се забрањује ретроактивна примена кривичног закона, мада се по правилу омогућава такво повратно дејство одређене материјалне кривичноправне норме, ако је она повољнија (блажи закон) за окривљеног - *nullum crimen nulla poena sine lege praevia*; као и 4) Кривични закон мора да има висок степен одређености у погледу предвиђених инкриминација, односно прописаних кривичних дела и казни - *nullum crimen, nula poena sine lege certa*. Више о томе: М.Шкулић, *Начело законитости у кривичном праву*, „Анали Правног факултета Универзитета у Београду“, број 1/2010., стр. 67 – 68.

кривичних дела, криминалистичко поступање се (у оном делу у којем се тиче сузбијања криминалитета, јер се криминалистика бави и другим криминалистички релевантним догађајима, попут реаговања у случајевима неких природних катастрофа, пожара и експлозија који нису деликтног карактера итд.), може усмеравати једино на конкретна чињења или нечињења (кажњива пропуштања), која су прописана као кривична дела и у погледу којих се и иначе, испуњавају сви захтеви који се тичу начела законитости у његовом кривичноправном смислу.

У ширем смислу се начело законитости тиче обавезе свих актера криминалистичког деловања да поступају стриктно у складу са законом и свим другим релевантним прописима заснованим на законима. Та дужност се тиче како оних актера, који су субјекти кривичног поступка, пре свега у функцији истраге (где у суштинском смислу спада и предистражни поступак) и оптужења (полиција и јавни тужилац), као и у функцији вођења судских фаза поступка (кривични суд), али ту спада и читав низ других субјеката, попут вештака који врше криминалистичка вештачења, криминалистичких техничара који делују на месту догађаја, али и у другим криминалистички релевантним ситуацијама, надлежних за вођење и коришћење криминалистичких база података итд. Када се ради о поштовању законских норми у кривичном поступку и приликом криминалистичког поступања за потребе кривичног поступка, стриктно поступање по закону је од кључне важности и у доказном смислу, јер докази прибављени супротно законским одредбама не могу да остваре доказни кредибилитет у кривичном поступку. У вези деловања начела законитости у правној држави је од огромне важности заштита људских права зајамчених релевантним уставним одредбама, па стога, сви актери криминалистичког деловања у свим ситуацијама које се одликују њиховим поступањем, морају стриктно поштовати уставна права људи у односу на која поступају својим криминалистичким радњама или у погледу којих се могу испољити одговарајући ефекти предузетих криминалистичких радњи.

5.2.2. Начело оперативности и брзине

Начело оперативности и брзине, спаја као што се то уочава већ у самом називу тог принципа, два паралелно формулисана захтева која се односе на криминалистичке радње: То су: 1) оперативност и 2) брзина. Оба ова захтева су нужни услови да криминалистичко деловање у најчешћим ситуацијама које се дешавају у пракси, буде ефикасно, што значи успешно у датим околностима у односу на његов основни циљ, а то је стварање свих неопходних претпоставки за откривање, разјашњавање и доказивање

кривичног дела у односу на које је конкретно криминалистичко деловање усмерено или у вези са којим се оно предузима. Због важности тих криминалистичких императива – *оперативности* и *брзине*, ово се начело издваја као посебно, иако је суштински садржано у захтевима који произлазе из начела ефикасности.

Оперативност подразумева адекватну припремљеност субјеката криминалистичког деловања да одмах по сазнању за потребу свог ангажовања предузму све неопходне активности за реализацију циљева криминалистичког поступања. По логици ствари, полиција је најоперативнија када се ради о сузбијању криминалитета, јер је сузбијање криминалитета њена основна функција и основни разлог њеног постојања и деловања. Оперативност је од кључног значаја пре свега у раним фазама кривичног поступка, када се ради о тзв. мерама првог захвата, попут самог изласка на место догађаја, спровођења увиђаја, реализовања потраге за учиниоцем кривичног дела који је у бекству итд.

Како протек времена увек или бар најчешће, делује веома деструктивно у односу на доказе који би се могли пронаћи на месту догађаја, што се пре свега, тиче трагова кривичног дела, изузетно је важно поступати брзо, одмах по сазнању за извршено кривично дело. На пример, ако се брзо не обезбеди место догађаја, веома лако може доћи до контаминације трагова или њиховог уништења, услед деловања временских прилика, присуства људи који су једноставно радознали, а несвесни да својим траговима контаминирају оригиналне и сл.

Позната је једна сјајна мисао чувеног Едмунда Локара, једног од пионира криминалистике, који је лепо закључио да је *време које пролази, истина која нам измиче*. Што више времена прође од прве информације из које произлази да је потребно предузети конкретне криминалистичке радње, а посебно када се ради о радњама на месту догађаја, то су мање шансе да се постигну резултати којима се тежи, а који су битни за откривање, разјашњавање и доказивање кривичног дела. Изузетно је важно да се брзина, која је битан императив у криминалистичком поступању и којој се увек максимално тежи, не поистовети са веома *штетном брзоплетошћу*. То значи да се мора поступати не само брзо „пошто-пото“, већ брзина мора бити прилагођена стварању услова за успех криминалистичких радњи у конкретном случају. Дакле, криминалистичко деловање мора бити брзо, али не и брзоплето, а то је могуће само ако је оно брзо колико је могуће у датим околностима, али истовремено промишљено и планирано, тако да се ништа

што је релевантно не пропусти, те да се избегне аљкаво и уопште, недовољно квалитетно криминалистичко деловање.

5.2.3. Начело ефикасности

Начело ефикасности се тиче циља криминалистичког деловања, а то је пре свега, откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела. Суштина овог начела је да се у конкретним околностима увек предузме све што је потребно и реално могуће да се конкретно кривично дело открије, разјасни и докаже. Наравно, у пракси није увек могуће баш свако кривично дело открити, разјаснити и доказати. Не само да увек постоји и тзв. тамна бројка криминалитета, већ се некада и евидентна кривична дела из разноразних разлога у домену реалног доказног дефицита, не могу доказати, али је начелно важно да су сви актери криминалистичког поступања увек учинили све што је реално било могуће да се кривично дело ефикасно открије, разјасни и докаже.

Да би криминалистичко поступање било ефикасно оно мора бити оперативно и брзо (у складу са начелом оперативности и брзине), али оно поред тога, посебно мора бити реализовано у складу са захтевима *темељитости* и *упорности*, који се често у уџбеницима криминалистике и сматрају садржином и императивима посебног начела темељитости и упорности. Темелитост подразумева да се ништа не пропусти како када се ради о обиму криминалистичког ангажовања у сваком конкретном случају, што значи у погледу броја криминалистичких радњи које се предузимају ради откривања, разјашњавања и доказивања кривичног дела, тако и у погледу саме садржине криминалистичких радњи, које се морају спроводити на максимално квалитетан и потпун начин, што значи на начин који омогућава да се ништа битно не пропусти, те да се избегну било која врста аљкавости и мањкавог поступања. Упорност подразумева да се никада не одустаје пре него што се реално не исцрпу све објективно постојеће могућности да се било којом релевантном криминалистичком радњом допринесе откривању, разјашњавању и доказивању кривичног дела.

Ефикасност криминалистичког деловања подразумева и да криминалисти који поступају у сваком конкретном случају, располажу довољним криминалистичким знањима, као и да су у адекватној мери специјализовани за конкретне криминалистичке радње, јер одавно је прошло време тзв. универзалних криминалиста, а како су криминалистичка знања веома разноврсна и тичу се читавог низа области, реално није могуће да једна особа у потребној мери подједнако добро познаје читав низ тих веома различитих криминалистичких области. Зато је нужан услов за ефикасно

криминалистичко поступање и да постоји адекватна *криминалистичка специјализација*.

Изузетно је важно и да се приликом предузимања конкретних криминалистичких активности увек и консеквентно поступа методично и плански, због чега се у уџбеницима криминалистике често као посебно начело и издваја – *принцип методичности и планирања*. У суштини захтеви методичног и планског/планираног поступања су садржани у начелу ефикасности криминалистичког деловања. Методичност означава неопходност да криминалиста избегне било какву хаотичност, а нарочито површност у поступању, већ да се увек мора руководити избором и применом конкретних метода који су и намењени да послуже најефикаснијем спровођењу конкретних криминалистичких радњи. Да би те радње могле да буду успешне у датим околностима конкретног случаја, оне морају бити детаљно планиране, што значи да се пре започињања криминалистичке радње морају прецизно испланирати сви релевантни аспекти њене реализације, што се односи како на време започињања и трајања конкретне криминалистичке активности, ангажовање потребних кадрова, примену неопходних средстава из домена криминалистичке технике, уочавање евентуалних тзв. реметилачких фактора у односу на конкретну криминалистичку радњу (попут на пример, утицаја временских прилика на спровођење увиђаја на месту догађаја), те планирање начина за њихово избегавање или минимизирање ефекта њиховог деловања итд.

5.2.4. Начело објективности

Начело објективност се тиче криминалистичког расуђивања и извођења криминалистичких закључака на темељу расположивих информација које се односе на кривично дело. Криминалистички закључци, а посебно када се односе на стављање конкретног кривичног дела на терет конкретном окривљеном, морају бити засновани искључиво на информацијама које су доказно кредибилне и које се морају објективно вредновати.

Осећај конкретног криминалисте, нарочито када произлази из богатог практичног искуства, па и његова интуиција, као специфичан предосећај без неких рационалних утемељења, а који је иначе, као психолошки механизам, често драгоцен као вид криминалистичког размишљања, морају бити поткрепљени информацијама које имају своје објективно значење, а закључци онда када из њих произлази да се конкретно лице третира као осумњичени/окривљени морају бити утемељени на доказима из којих произлази кривичнопроцесно релевантан степен сумње.

5.2.5. Начело чувања службене тајне

Начело чувања службене тајне је непосредно повезано са начеом ефикасности, јер одавање службене тајне, било да је неопрезно или да је резултат намерне противправне активности, најчешће доводи до угрожавања ефикасности криминалистичког деловања. Ипак, због велике важности процесне дискреције уопште, а посебно саме службене тајне као такве, чији значај у ствари, превазилази саму потребу ефикасног криминалистичког поступања, која је основни садржај начела ефикасности, издваја се као посебан принцип - криминалистичко начело које се тиче дужности чувања службене тајне.

Сврха чувања службене тајне је с једне стране, да се ефикасно заштите права лица у односу на које се врше криминалистичке радње, чија приватност, а некада и безбедност, па и живот, могу услед тзв. цурења информација, бити угрожени или повређени, некада и драстично, а у неким ситуацијама нарочито услед деловања неких неодговорних средстава јавног информисања, а тако се с друге стране, штити само криминалистичко деловање и његови резултати, који би у највећем броју случајева били тешко дезавуисани, ако би дошло до откривања службене тајне. У многим ситуацијама, попут случаја ангажовања прикривеног иследника као посебне доказне радње, начело чувања службене тајне је од кључне важности и за заштиту живота ангажованих полицајаца и уопште, за безбедност актера криминалистичког поступања.

6. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ У ПРИМЕНИ ВАЖЕЋЕГ ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ СРБИЈЕ

Када је реч о позитивном Законнику о кривичном поступку Србије, већ дуго се, иако је реч о релативно „новом“ извору права, често и веома жустро у нашој стручној јавности дебатује о потреби његових значајних измена и допуна или чак о неопходности израде/усвајања потпуно новог Законика о кривичном поступку, што би вероватно било и најбоље решење, мада се то још увек избегава из одређених практичних разлога.

Још одавно је примећено у нашој стручној литератури, као и у пракси актера кривичног поступка да важећи Законик о кривичном поступку садржи читав низ упадљивих слабости и велики број очигледно погрешних нормативних решења, од којих су нека правно-техничког карактера, а многа су суштинске природе.

6.1. Проблем процесних стадијума у кривичном поступку Србије

Једна од крупних аномалија важећег Законика о кривичном поступку је и превелики број основних процесних стадијума, што је посебно упадљиво у погледу постојања две „истражне фазе“ – предистражног поступка и формалне јавно-туžilачке истраге, које се обе воде на нивоу истог (најнижег) процесно релевантног степена сумње, а то су основи сумње. Ово решење, као што је то сумарно приказано у претходном тексту, нема упориште ни у релевантном упоредном праву и било би сасвим адекватно да се у некој предстојећој реформи нашег кривичног процесног права, кривични поступак устроји тако да има само једну истражну фазу, а најбоље би било да то буде *истрага*, коју би водио јавни тужилац уз помоћ полиције, дефинисане као неке врста „сервиса“ јавног тужиоца. Таква истрага би имала далеко мање формалан карактер него до сада, те би пре свега, као што је то и иначе логично решење у већини упоредно-правних система, имала рационално ограничен процесни „домет“, те служила за идентификацију осумњиченог, као и за прикупљање доказа који су јавном тужиоцу потребни за оптужење или обрнуто, за одлуку о одустанку од кривичног гоњења.

Сврха јавно-туžilачке истраге не би смела да буде остваривање свих оних других циљева који могу/смеју бити иманентни једино судској истрази, а нарочито, истрага коју води јавни тужилац или било који други несудски орган (попут полиције), не би смела да за циљ има извођење доказа за које постоји опасност да неће моћи да се понове на главном претресу или других доказа за које се сматра,⁶³ да је њихово извођење целисходно већ у истрази, тј. и пре главног претреса. Јавно-туžilачка истрага не сме имати такву апсолутно прешироку сврху не само зато што се тиме омогућава очигледно прешироко одступање од начела непосредности у објективном смислу, већ и стога што није ни елементарно коректно, те је очигледно супротно суштинској садржини начела правичног кривичног поступка, да доказе на којима се може засновати пресуда, пре самог суђења изводи субјект који је у стриктно страначкој функцији, без обзира што јавни тужилац, иначе има својство државног органа и потпуно независно од тога (јер се ради о начелном питању), што већина носилаца јавно-туžilачке функције веома савесно обавља своје дужности, делује *непристрасно*, те конкретно у својој (јавно-туžilачкој) истрази, једнаку пажњу поклањају како доказима који терете окривљеног, тако и онима који му иду у прилог.

⁶³ Посебно је апсурдно што то у ствари, сматра јавни тужилац, који истрагу води, а који је „странка“, или се бар може сматрати будућом странком у наредној фази кривичног поступка.

Такође је потребно у некој наредног опсежн(и)јој реформи кривичног процесног права Србије омогућити мање формалан и компликован систем судског преиспитивања оптужног акта јавног тужиоца, односно оптужнице, јер се садашњи веома сложен механизам судске контроле оптужнице,⁶⁴ као и уз постојање права жалбе на судске одлуке донесене у тој фази итд.,⁶⁵ своди на својеврсно „суђење у суђењу“, тј. представља сасвим непотребно „суђење пре суђења“ или чак „суђење уместо суђења“.

У пракси су већ уочени огромни проблеми са фазом оптужења, где судска контрола оптужног акта траје предуго, а другостепени суд када решава о жалби против решења о потврђивању оптужнице, често показује тенденцију да од првостепеног суда, тј. ванпретресног већа које је потврдило оптужницу, односно вршило њено потврђивање, очекује скоро „(пре)суђење пре суђења“. То доводи, како до претераног одуговлачења у овој фази која претходи суђењу, тако и до честог, углавном непотребног укидања решења о потврђивању оптужнице, те враћања предмета првостепеном суду од којег се очекује да постојање или непостојање оправдане сумње разјасни у таквој мери, да би то у ствари, могло произићи једино из правог контрадикторног доказног поступка, који иначе, није ни могућ, нити процесно оправдан у тој, ипак једној претходној фази кривичног поступка (без праве „расправности“), већ такав поступак има смисла резона једино током класичног суђења, тј. приликом вођења главног претреса.⁶⁶

У погледу улоге суда у фази оптужења могуће је поставити и нека начелна питања, која су такође повезана како са елементарном процесном логиком, тако и са деловањем начела правичног вођења кривичног поступка. Поставља се пре свега питање - зашто би суд „штитио“ јавног тужиоца од доказно недовољно поткрепљене оптужбе? Тиме се суд практично поставља у позицију потенцијалног „оснаживања“ оптужбе, што је супротно улози

⁶⁴ Више о томе: И.Миљуш и Б.Станковић, *Контрола оптужнице*, зборник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу: „Европске интеграције и казнено законодавство (поглавље 23 – норма, пракса и мере хармонизације)“, LVI редовно саветовање Удружења, Златибор, 2016., стр. 374 – 375.

⁶⁵ Зависно од врсте одлука ванпретресног већа донесених у поступку судске контроле оптужнице, те процесно-правног интереса жалиоца, разликују се титулари права на жалбу против решења ванпретресног већа у односу на оптужницу. Тужилац може изјавити жалбу против: 1) решења о оглашавању суда ненадлежним, 2) решења о одбијању оптужнице, 3) решења о одбацивању оптужнице, као и 4) решења о обустави кривичног поступка, док се окривљени може жалити против решења о потврђивању оптужнице.

⁶⁶ М.Шкулић, *Оптужење и мере за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка*, зборник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, LIV редовно годишње саветовање Удружења, Златибор, септембар 2014., стр. 174 – 175.

кривичног суда, али и начелу акузаторности, те изузетно важном правилу о строгој одвојености основних кривичнопроцесних функција.

Ако сам јавни тужилац сматра да из доказа „којима располаже“, односно на којима темељи своју оптужбу, произлази оправдана сумња, те да ће потом, извођењем доказа на главном претресу успети да докаже оптужбу, чему онда таква „претерана строгост“ судске контроле оптужнице, те чак постојање могућности да суд „наложи“ допуно истраге, односно спровођење истраге, ако она претходно није вођена.

Ако је истрага јавно-тужилачка и уколико је сам јавни тужилац „задовољан“ исходом и резултатима сопствене истраге, те сматра да може доказати оптужбу и на главном претресу, зашто би се суд „претерано“ упуштао у вредновање таквог става овлашћеног тужиоца, који је практично спреман и да „ризикује“ у односу на могућност евентуалне доказне инсуфицијенције на главном претресу ? Зашто би се суд тако много бавио туђом „бригом“ ? Зашто би суд јавног тужиоца тако далекосежно штитио од његовог (дакле, не судског), могућег „неуспеха“ на главном претресу ?

Чини се да тако „строг филтер“ судске контроле оптужнице, начелно штети и јавним тужиоцима, јер делује као да је суд примарно у функцији „заштите јавног тужиоца од грешке“ у оптужници (као да сами јавни тужиоци нису довољно способни), а не да је сврха судске контроле оптужнице (као што је то иначе, у већини упоредноправних кривичнопроцесних система), да онемогући оптуживање онда када за то нема потребних кривичнопроцесних услова, а пре свега, онда када оптужница није заснована на веродостојним доказима из којих произлази оправдана сумња као материјални услов за оптужење.

Није споран основни *ratio legis* обавезне судске контроле оптужнице, којој је претходила јавно-тужилачка истрага или је подигнута непосредно, када је и тада њој претходио одређени облик „истраге“, а то је предистражни поступак, који формално руководи јавни тужилац, а који се своди на успостављање својеврсног озбиљног „судског филтера“ у односу на наредни *судски стадијум кривичног поступка* и то онај стадијум који представља *централну фазу кривичног поступка*. Поред тога, начелно се сматра и да је сврха судске контроле оптужнице заштита окривљеног од неоснованог оптужења, као и да у наредну централну процесну фазу, што значи у стадијум главног претреса, могућ „ући“ само они предмети који су за то практично „зрели“, што значи у процесном смислу да се свакако мора ваљано судски проверити постојање потребног процесно највишег процесно релевантног степена сумња, а то је оправдана сумња, али се такав систем не сме

претварати у „суђење пре суђења“ или чак неку априорну заштиту јавног тужиоца од могуће грешке у виду „брзоплетог оптужења“. Овако се суд имплицитно претвара у неку врсту „тутора“ јавном тужиоцу, кога сам суд „приморава“ да „доказно оснажује“ своју оптужницу, уместо да се, као што би то и иначе, морало бити типично у расправном моделу поступка (али и са становишта процесне коректности), само испита да ли из доказа на којима се оптужница темељи, произлази процесно релевантан степен сумње, а то је оправдана сумња, те да ако то закључи, омогући даљи процесни ток, који би се онда окончао одређеном пресудом, према ставу суда, а у односу на коју потом, када она постане правноснажна, делује и начело *ne bis in idem*.⁶⁷

6.2. Значај и домет начела истине у савременом и демократском кривичном поступку

Начело истине је једно од темељних начела кривичног поступка, а његова примена има изразито дистинктиван карактер у односу на друге правом регулисане типове процедуре. Тако се на пример, у немачкој кривичнопроцесној теорији традиционално истиче да у „цивилном“, тј. парничном поступку, у којем се пре свега, одлучује о „приватним интересима“, важи принцип диспозиције, што се огледа у томе да парничне странке саме носе одговорност за утврђивање чињеница које би биле подлога за одлуку суда. То се своди и на постојање одговарајућег терета доказивања, па тако суд сходно принципима парничног поступка, своју пресуду може засновати само на ономе што су странке тврдиле, подвеле под одређене доказе, односно доказале, при чему оно што је за странке неспорно, обавезује и самог судију, у вези чега се истиче да генерално у парничном поступку важи *начело формалне истине*.⁶⁸

Обрнуто, у немачкој теорији кривичног процесног права се наглашава да супротно парничном поступку, у кривичном поступку важи *начело материјалне истине*, као и принцип истраживања од стране суда, што означава да сам суд истражује садржински аспект предмета кривичног поступка („сам од себе инструисан“), те при том, у остварењу тог задатка и у односу на разјашњење ствари, није везан активностима процесних странака,⁶⁹

⁶⁷ Више о томе: М.Шкулић, *Начело ne bis in idem – нормативно решење и нека спорна питања*, Правни живот“ број 9/2017, Београд, 2017., стр. 661 – 697.

⁶⁸ С.Roxin und В.Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009., стр. 78.

⁶⁹ Ово се посебно илуструје карактеристичним примером *немогућности доношења пресуде због изостанка у кривичном поступку*, тј. правилом по којем за разлику од парничног поступка, где недоласак једне уредно позване странке на суђење, доводи до пресуде због изостанка, односно ако се ради о тужиоцу, сматра се да је самим недоласком на главну

а што се посебно огледа у томе да суд „истражује истину извођењем по службеној дужности свих доказа који су од значаја за одлучивање суда” (Roxin, Schünemann, 2009:78).

У сада важећем Законнику о кривичном поступку је потпуно непотребно и погрешно девалвирано начело истине, до чега је дошло пре свега, због неувиђања не само значаја тог начела, већ и његовог суштинског садржаја. Начело истине је једно од кључних кривичнопроцесних начела у свим савременим кривичним поступцима и потпуно је погрешан став да оно као такво не егзистира у класичним адверзијално конструисаним кривичним поступцима. Ово се може сумарно илустровати примерима из упоредног кривичног процесног права.

У континенталној Европи, суд је, по правилу, суверени и неприкосновени „господар“ доказног поступка, без обзира на то што странке располажу одговарајућом доказном иницијативом, те у одређеној мери могу учествовати и у извођењу доказа. То је најтипичније у Немачкој и у другим државама чији су нам правни системи традиционално служили као узор (Roxin, Schünemann, 2009:78). За класичне континентално-европске кривичне поступке је типично да суд тежи утврђивању истине, која је декларисани циљ кривичне процедуре, али при том, узима у обзир и одговарајућу доказну иницијативу странака, што се не чини безусловно, већ само када суд оцени да се ради о адекватним доказним предлозима странака. Тако на пример, у немачком кривичном поступку суд у *циљу утврђивања истине*, по службеној дужности изводи доказе у погледу свих чињеница и доказних средстава, који имају значаја за доношење одлуке (§ 244 Abs. 2 StPO).⁷⁰

Проблем у вези са домашајем начела истине у сада важећем кривичном поступку Србије постоји, јер се у ствари, меша правило и неопходност да се одлука суда заснива на истинитим чињеницама, односно уверени суд у њихову истинитост, са постојањем или непостојањем дужности суда да официјелно *истражује* истину, односно да и мимо страначке иницијативе изводи доказе који су потребни за утврђивање потпуног и тачног чињеничног стања. Када је суд апсолутно доказно неактиван, он само може вредновати доказе које су извеле странке изведене, те стећи или не стећи уверење у њихову истинитост, али нема сам могућност да изводи доказе који су потребни да би он као такав, утврдио истину. Само онда када суд има

расправу, он прећутно одустао од оптужбе, таквих правила нема у класичном континентално-европском кривичном поступку.

⁷⁰ L.Meyer-Goßner und J. Cierniak, *Strafprozessordnung – Kommentar*, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009., стр. 958 – 959.

могућност да буде доказно активан, он и може заиста утврђивати истину, али то тада може бити супротстављено правилу о терету доказивања, које је када је у питању оптужба, сада и формално стриктно дефинисано као дужност тужиоца, сходно чему, тужилац и сноси ризик недоказивања.

Не треба заборавити да и неки најкласичнији адверзијално кривични поступци познају начело истине, па је и зато, између осталог, штета што то начело више не егзистира формално у важећем Законику о кривичном поступку Србије, а наравно да је то неприхватљиво и из елементарних етичких разлога, који не могу бити без значаја за један правичан кривични поступак. Тако се већ у другом члану Савезних правила о доказивању (*Federal Rules on Evidence*), спомиње истина, тако што се утврђује да „правила треба тумачити на начин који омогућава да се сазна истина *и донесе правична одлука*. Дакле, ни у САД није могуће да се на чињеницама за које је сасвим извесно да су неистините, заснива одлука суда, односно одлучивање пороте о (не)постојању кривице, али је то питање крајње релативизовано тиме што суд апсолутно није дужан да сам утврђује истину, односно по својој иницијативи изводи доказе потребне за утврђивање истине, већ је целокупан доказни поступак у основи препуштен странкама, а суд се по правилу, чак и не сме мешати у доказни поступак. Странке наравно, руковођене својим чисто страначком интересом, по правилу нису претерано заинтересоване за истину у кривичном поступку, већ свака странка тежи да оствари своје основне циљеве – тужилац да докаже оптужбу, а окривљени да се одбрани. С обзиром да одлуку о кривици, тј. о успешности оптужбе да кривицу докаже доноси лаичка порота, основни циљ је да се порота убеди у конкретну «страначку верзију». Све је дакле, претежно у рукама странака када су у питању докази који се изводе пред поротом као «судом» који одлучује да ли је окривљени крив, као и професионалним судијом који углавном само води рачуна о томе да ли се поштују процесне формалности, али се сам не меша у доказни поступак, тј. доказе нити изводи, нити наређује њихово извођење и сл. Све ово између осталог, је и разлог зашто је *признање крунски доказ* у америчком кривичном поступку, тако да је само, скоро «голо» признање довољно да доведе до окончања кривичног поступка у његовим најранијим фазама, јер се оно по правилу сматра кредибилним када се ради о одраслим душевно здравим лицима, те се не траже неки додатни докази који га поткрепљују, већ је у основи довољно да нема основа за разумну сумњу да се ради о лажном признању, а како суд нема ни дужност нити формалну могућност трагања за истином, веома се ретко у пракси и може појавити таква «разумна сумња» у истинитост датог признања окривљеног.

Из овога произлази да је начело истине у кривичном поступку САД формулисано тако да се оно односи на уверење које стиче порота или евентуално судија ако се оптужени сагласио са непоротним суђењем, тј. одрекао се свог уставног права на поротно суђење, да су чињенице које су им презентирани током доказног поступка истините, а у складу са начелним правилом о страначком извођењу доказа, ради се о доказима које су пороти презентирале странке. Другим речима објашњено, порота своју одлуку о предмету кривичног поступка (оптужени је крив/није крив), доноси на темељу свог уверења у истинитост/неистинитост доказа који су пред њом изведени у страначки конструисаном доказном поступку. Ово је одавно примећено и у кривичнопроцесној теорији која је упоредноправне оријентације, па се тако када је реч о начелу истине, у доктрини примећује: „Инквизициони и адверзијални модели кривичног поступка се не разликују много у погледу њиховог циља - *проналажење истине* – али разлика постоји у алокацији одговорности за њено достизање.”⁷¹ Овде се, имајући у виду да израз „инквизиторски” или „инквизициони” представља само одговарајуће термилошко и у духу англосаксонске кривичнопроцесне терминологије „упрошћавање” израза који се односи на „мешовити” (типични континентално-европски) кривични поступак, инсистира на томе да је у сваком „нормалном” и демократском кривичном поступку, без обзира да ли има потпуно адверзијалан (страначки) карактер, или је мешовите природе, *основни циљ да се утврди истина*, односно да одлука суда буде заснована на *истинитим чињеницама*. Тако је наравно, као што претходно објашњено, и у кривичном поступку САД,⁷² а друга је ствар да ли се као у типичним континентално-европским законодавствима, суду ставља у задатак да извођењем релевантних доказа утврђује истину *ex officio* и мимо страначке иницијативе или је стриктно самим странкама препуштено извођење доказа, а суд се начелно доказно пасивизира.

Дужност суда да у кривичном поступку утврди истину, односно *тежи* њеном утврђивању, би пре свега, морала да буде моралног и етичког карактера. Само када је потпуно уверен у истинитост утврђеног чињеничног стања, кривични суд би могао да „мирне савести” остварује своје *право кажњавања (ius puniendi)*, онда када изриче одређену кривичну санкцију (што је право које у правној држави припада једино суду), или када обрнуто, у одговарајућој процесној форми (као што је то на пример, ослобађајућа

⁷¹ T.Weigend, Should We Search for the Truth, and Who Should Do it ?, North Carolina Journal of International Law and Comercial Regulation, Vol. 36, Number 2, Chapel Hill, 2011., стр. 414.

⁷² Више о томе: М.Шкулић, *Основи кривичног права САД*, едиција „Crimen“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021., стр.

пресуда), констатује да у конкретном случају нема услова за манифестовање таквог „ексклузивног” права суда.

Потпуна елиминација начела истине у српском кривичном поступку, према правилима важећег Законика о кривичном поступку, је веома лоше решење. Истина се ни раније није достигала по сваку цену, нити је то наравно, увек било могуће, али је суштина да је суд могао и без посебних доказних предлога да утврђује потпуно и тачно чињенично стање, односно буде доказно активан у потребној мери. Истини се тежило, али ако се она није могла достићи, увек је важило начело *in dubio pro reo*. Иначе, девалвација начела истине чини у извесној мери бесмисленим и нека друга кривичнопроцесна начела, која су по дефиницији повезана са деловањем начела истине, односно постојањем дужности суд да и сам по сопственој иницијативи и без страначке доказне иницијативе, изведе све потребне доказе у циљу утврђивања потпуног и тачног чињеничног стања. То се пре свега односи на начело *in dubio pro reo*, које је формално стриктно прописано у новом ЗКП-у Србије (члан 16. став 5.),⁷³ али оно суштински нема смисла ако не постоји и дужност суда да утврђује истину, јер само тада суд и након што је извео све расположиве доказе, које је ценио према начелу слободне оцене доказа, те сходно свом слободном уверењу, може ипак остати само у сумњи, а што би онда морало деловати у корист окривљеног.

Нови Законик о кривичном поступку радикално одступа од наше кривичнопроцесне традиције и он суштински представља покушај апсолутно неоправдане промене идентитета тог сегмента нашег правог система. Могуће је на адекватан начин помирити начело истине и начело правичног вођења кривичног поступка, те наш кривични поступак уредити тако да истрага буде јавно-тужилачка, али да у исто време главни претрес буде уређен на типично континентално-европски начин, што би свакако боље одговарало како нашој кривичнопроцесној традицији, тако и очекивањима јавности у односу на сврху кривичне процедуре.

Проблем у вези са домаћајем начела истине у нашем сада важећем кривичном поступку постоји, јер се у ствари, меша правило и неопходно да се одлука суда заснива на истинитим чињеницама, односно уверености суда у њихову истинитост, са постојањем или непостојањем дужности суда да официјелно *истражује* истину, односно да и мимо страначке иницијативе изводи доказе који су потребни за утврђивање потпуног и тачног чињеничног стања. Када је суд апсолутно доказно неактиван, он само може вредновати

⁷³ М.Шкулић и Т.Бугарски, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2015., стр. 118.

доказе које су извеле странке изведене, те стећи или не стећи уверење у њихову истинитост, али нема сам могућност да изводи доказе који су потребни да би он као такав, утврдио истину. Само онда када суд има могућност да буде доказно активан, он и може заиста утврђивати истину, али то тада може бити супротстављено правилу о терету доказивања, које је када је у питању оптужба, сада и формално стриктно дефинисано као дужност тужиоца, сходно чему, тужилац и сноси ризик недоказивања.

Иако је то врло сложено теоријско питање, чини се да сада, када је већ и формално уведено правило о терету доказивања у нашем кривичном поступку, од њега не би ни у некој евентуалној будућој реформи српског кривичног поступка требало одступати, већ је потребно то правило, на одговарајући начин „помирити” са начелом истине, што се онда, нужно своди на одговарајуће *лимитирано дејство начела истине*. То значи да би у некој предстојећој реформи српске кривичне процедуре, начело истине требало вратити у наш кривични поступак, али тако да се тиме не ремети начелна дужност овлашћеног тужиоца да сноси терет доказивања. Тиме би с друге стране, ипак требало омогућити активнију доказну улогу суда, када је у питању окривљени без браниоца или када је то у интересу одбране у кривичном поступку. Није потребно у самој норми наглашавати да ће суд доказно интервенисати у корист одбране и сл., већ је довољно увести могућност да суд изводи све доказе који су потребни за утврђивање потпуног и истинитог чињеничног стања, али у границама правила о томе да терет доказивања да је окривљени учинио кривично дело, сноси овлашћени тужилац. С друге стране, треба стриктно прописати да се одлука суда може заснивати само на чињеницама које су истините, односно у чију је истинитост суд уверен, јер само тада има смисла постојање жалбе због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања.

6.3. Положај оштећеног у кривичном поступку

Конечно, треба размислити и о нормативним могућностима, као и о *ratio legis*-у, адекватног побољшања положаја оштећеног официјелним кривичним делима у кривичном поступку.

Заблуда је да јавно-тужилачка истрага свакако подразумева радикално лимитирање могућности за супсидијарну оптужбу оштећеног као тужиоца,⁷⁴

⁷⁴ Такође је велика заблуда и да јавно-тужилачка истрага подразумева апсолутно и радикално „минимизирање“ било какве улоге суда у таквој врсти истраге, осим када се ради о неким посебним доказним радњама, односно одређивању одређених мера

мада не мора бити уставноправно спорно одговарајуће ограничавање таквих могућности оштећеног у односу на (веома широко дефинисана) нормативна решења која су код нас у том погледу постојала деценијама, а која су омогућавала да оштећени веома једноставно и практично увек када има такву интенцију (уз одређене изузетке као што је то случај у поступку према малолетницима),⁷⁵ стекне својство овлашћеног (супсидијарног) тужиоца, уместо јавног тужиоца, онда када тај примарно овлашћени тужилац у погледу кривичних дела за која се гони по службеној дужности одустао од већ покренутог кривичног гоњења, или кривично гоњење уопште није ни започео, што је манифестовао доношењем решења о одбацивању кривичне пријаве.

Позитивно кривично процесно право Србије још увек поклања прилично висок ниво пажње положају оштећеног у кривичном поступку и афирмацији његових интереса у кривичној процедури, иако су права оштећеног непотребно сужена у погледу могућности да постане супсидијарни тужилац, што је супротно и нашој кривичнопроцесној традицији, али при том треба имати у виду да у многим државама чак и нема могућности да оштећени уопште и постане овлашћени (супсидијарни) тужилац, нити је такав захтев садржан у било којем међународном извору права, „европским стандардима“ и сл.

Појам оштећеног у ЗКП-у је веома широко формулисан и таква ширина омогућава да се један веома широк круг лица која су било непосредно, било посредно „погођена“ извршеним кривичним делом, ефикасно заштити и у кривичном поступку, па стога уопште нема потребе да се посебно уводи термин „жртва“ у кривичном поступку, који би обухватио лице које је (и) пасивни субјект кривичног дела, јер ако би се само та категорија оштећених посебно штитила, то би онда значило да се друге категорије оштећених више не могу штитити на такав начин, а то би практично значило сужавање права те категорије лица, што би било веома лоше, нарочито када се ради о оштећенима који спадају у тзв .рањиве категорије, као што су малолетна лица, трудне жене, лица са посебним потребама и сл.

Евентуалну накнаду штете је жртва у традиционалним адверзијалним кривичним поступцима могла остваривати једино у класичној парници током трајања кривичног поступка или након што се он заврши, али овде треба

процесне принуде и другим кривичнопроцесним радњама/одлукама, које подразумевају лимитирање одређених Уставом зајемчених права.

⁷⁵ М.Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду и „Службени гласник“, Београд, 2011., стр. 320 – 321.

имати у виду **кључну чињеницу** да у већини држава које припадају англосаксонском правном свету, где су посебно типичне САД, вођење парничног поступка изузетно скупо, жртва мора сама да га финансира плаћањем адвоката, а при том, у тим државама у парничном поступку уопште не постоји правило да странка која је изгубила спор, сноси трошкове и супротне странке, већ скоро искључиво, изузимајући одређене ретке изузетке, свака странка сноси сопствене трошкове.⁷⁶ То је био основни разлог за развој „покрета медијације“ у тим државама, јер је тамо вођење парничног поступка за већину просечних грађана толико скупо да они у старту одустају од његовог започињања. То је коначно и довело до тога да су у неким државама настали посебни фондови за обештећење жртава кривичних дела, официјелну компензацију и сл., што је наравно, све само по себи, свакако добро, али је чињеница да данас нема државе која увек и апсолутно обештећује жртве кривичних дела. Зато је основна идеја да се одређеним мерама учини оно што је реално могуће и на том плану.

Оштећени у кривичном поступку Србије, а тако је и у већини континентално-европских кривичнопроцесних система, није само сведок, већ он остварује читав низ процесних функција, те може и условљавати официјелну оптужбу када се ради о кривичним делима за која се гони по предлогу,⁷⁷ а иако у пракси остваривање имовинскоправног захтева у кривичном поступку није идеално, такво право одувек постоји и има свој смисао, исто као што је потом, евентуално касније вођење парничног поступка, за оштећеног неупоредиво једноставније у Србији, него на пример, у САД и у већини држава које припадају англосаксонском правном свету. То је добра „заоставштина“ још нашег ранијег вишедеценијског кривичног

⁷⁶ Више о томе: J.Махeiner, Опасност преношења немачког правног размишљања на амерички (САД) парнични поступак, „Континентално право – часопис за одржив и складан развој права – КоПра“, *Kontinentales Recht – Zeitschrift für nachhaltige und zweckmäßige Rechtsentwicklung, Stiftung für rechtliche Zusammenarbeit – IRZ*, број 2/2018, Београд, 2018., стр. 19 – 20. У теорији (Ibid., стр. 19.), се истиче да се „у САД генерално препознаје да непостојање система за надокнаду трошкова повлачи са собом мањкавости и злоупотребе“, те се „разматра увођење таквог система“, али сада „пошто по правилу, не постоји надокнада трошкова, победа у процесу је у неким мањим случајевима Пирова победа“, па тако на пример: „Пресуда на 10.000 долара која је повезана са трошковима за адвоката од 10.000 долара, очигледно није вредна труда,“ а у пракси се сматра да „зависно од региона суда и потешкоћа у доказима у конкретном случају, постоји доња граница исплативости тужбе“, која се „вероватно креће у спектру између 10.000 и 100.000 долара.“

⁷⁷ У теорији се истиче да је овакав оштећени (који је поднео предлог за кривично гоњење, када се ради о кривичном делу за које се гони по предлогу), спада у категорију *учесника кривичног поступка*, за разлику од оштећеног као супсидијарног тужиоца или приватног тужиоца, који се сматрају кривичнопроцесним субјектима и имају статус *странке* у кривичном поступку. Више о томе: В.Бурђић, *Кривично процесно право – ошти део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014., стр. 170.

поступка, па те тековине нашег кривичног процесног система, али и правног система уопште, треба доследно чувати и даље развијати. Могуће је релативно једноставно, кривичноправни/кривичнопроцесни систем Србије ускладити се захтевима из релевантне Директиве ЕУ 2012/29, што би било важно и из начелних разлога, јер су иначе, како Србија, тако и некадашња Југославија, својим законским решењима традиционално поклањала значајну пажњу заштити и афирмацији положаја оштећеног у кривичном поступку.

7. ЗАКЉУЧАК

Кривични поступак у правној држави, односно држави која се одликује владавином права, би начелно морао да кумулативно испољи одређене особине, које га с једне стране, чине легитимним сегментом правног система конкретне државе, док оне с друге стране, омогућавају како успешно реаговање у кривичнопроцесном смислу на криминалитет, тако и делотворну заштиту основних људских права и слобода у кривичном поступку. Суштина кривичног поступка у демократској држави се и своди на изналажење адекватног баланса између потребе за ефикасним сузбијањем криминалитета и неопходности да се контрола криминалитета остварује уз доследно поштовање Уставом гарантованих људских права и слобода.

Кривични поступак у правној држави, односно држави која се одликује владавином права може бити легитимног карактера, само ако испуњава одређене начелно формулисане услове, који се суштински свде на омогућавање, како у нормативном погледу, тако и са становишта праксе органа кривичног поступка да се кривичним поступком с једне стране, омогући ефективна заштитна функција кривичног материјалног права, али да се при том, та функција којој служи кривично процесно право, не остварује на начин који би се сводио на повреду људских права. Веома је важно да се никада олако не поистовећују брзина и ефикасност кривичног поступка,⁷⁸ а како ефикасан, тако и правичан кривични поступак, у правној држави има смисла, само ако је у исто време и *законит*.⁷⁹ Ово произлази и из генералног

⁷⁸ Може се лако и са великом дозом цинизма закључити да је „најбржи суд – преки суд“, али наравно такав суд не може/не сме постојати у правној држави и у демократском друштву у редовним околностима. Само изузетно у неким крајње ванредним околностима, као што су рат, стање тешких елементарних непогода и сл. када се на пример, врше крађе из рушевина кућа страдалих у земљотресу и слично, чак и преки судови могу бити легитимни, али само онда када је таква врста „државне реакције“, израз својеврсне „крајње нужде“ и наравно, само у крајње лимитираном временском периоду, тј. искључиво док трају такве драстично ванредне околности.

⁷⁹ Сматра се у теоријском смислу и иначе да су фактори ефикасног кривичног поступка „бројни и међусобно условљени“. Више о томе: С.Бејатовић, *Ефикасност кривичног*

односа начела легитимности и легалитета у савременом кривичном праву.⁸⁰ Дакле три су особине које би кумулативно морао да испољава кривични поступак у једној правној држави: 1) *законитост*, 2) *правичност* и 3) *ефикасност*.⁸¹

Када је реч не само о нормативном амбијенту и пракси органа кривичног поступка, већ и о једном општем друштвеном амбијенту у којем се кривични поступци нужно и одвијају, изузетно је важно и стварање у пракси адекватне „правне културе“ у самој јавности, при чему је ту често од кључне важности деловање средстава јавног информисања. Интересантан је у том погледу пример реаговања јавности на укидање неких (нарочито у медијски експонираним случајевима) осуђујућих пресуда у поступку по правним лековима, као и у погледу укидања притвора током кривичног поступка.⁸² Лаичка јавност дакле често не увиђа да до укидања пресуде, како првостепене, која још није правноснажна, када такву одлуку доноси другостепени суд, било правноснажне пресуде, онда када Врховни касациони суд одлучује о захтеву за заштиту законитости, може доћи из низа Законом о кривичном поступку прописаних разлога. У јавности се такође, често не примећује да укидање пресуде не значи да је окривљени тиме ослобођен, већ се оно своди на одговарајућу „интервенцију“ суда правног лека, који тако даје прилику нижем суду да исправи грешке које су довеле до укидања пресуде. Првостепени суд може донети и потпуно исту пресуду, као што је то била и претходна пресуда коју је укинуо другостепени суд, или пак може одлучити другачије. Исто важи и за сам другостепен суд, када је његову пресуду укинуо Врховни касациони суд у поступку по захтеву за заштиту законитости. Ово је питање интересантно и у једном ширем како теоријском,

---

поступка као међународни правни стандард, (поглавље 23 и кривичнопроцесно законодавство Србије – норма, пракса и мере унапређења), зборник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу: „Европске интеграције и казнено законодавство (поглавље 23 – норма, пракса и мере хармонизације)“, LVI редовно саветовање Удружења, Златибор, 2016., стр. 331.

⁸⁰ М.Шкулић, *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020., стр. 30 – 32.

⁸¹ Овде свакако треба имати у виду и да је изузетно опасно, а нарочито када се такав тав „медијски пласира“, те када то чине значајни друштвени чиниоци, јавне личности, функционери и сл., када се ефикасност кривичног поступка поистовети са *осуђујућом пресудом*, коју јавност или било ко други, очекује. Ово у пракси може представљати како израз баналне „правне некултуре“, тако некада, једноставне недобронамерности, олаке политизације неких кривичних случајева, али чак понекад и изразите злонанмерности. Коначно, ни овде није на одмет подсећање на познату „идеју“ да је у правој држави увек боље да се и „сто криваца, нађе на слободи, него један невин човек у затвору“.

⁸² М.Шкулић, *Укидање пресуде није ослобођење, нити је притвор казна*, „Политика“, новембар, 2021. Извор: <https://www.politika.rs/scc/clanak/498066/Pogledi/Ukidanje-presude-nije-oslobadanje-niti-je-pritvor-kazna>.

тако и у практичном смислу. Ако је у истом предмету пресуда једном већ укидана, другостепени суд је не може поново укинути, већ мора сам да пресуди. Тиме се спречава потенцијални дуготрајни „пинг-понг” између жалбеног и првостепеног суда, што би се некада у пракси свело и на одуговлачење кривичног поступка.

Било је идеја током реформе нашег кривичног поступка а та реформа је већ деценијама „игра без граница”, да се у законнику пропише да је жалбени суд дужан да увек када укине првостепену пресуду, након тога сам одржи претрес и својом пресудом реши предмет кривичног поступка. Тако би се суд који је иначе другостепени, у таквој ситуацији, „претворио” у првостепени. Како најчешће нико „не чезне” да на тај начин „замени” првостепени суд и да „туђу бригу превали на себе”, сигурно је да би, не формално, већ фактички, овакво законско решење драстично смањило број укидања првостепених пресуда. Оно би жалбу у кривичном поступку свакако учинило и мање делотворним правним леком, што начелно није добро. Такво законско решење би и онемогућило другостепене судове да делују „едукативно” у односу на првостепене судове, који не би имали прилику да у новом поступку исправе „грешке” које су довеле до укидања пресуде. Када се укине осуђујућа пресуда то увек изазива велико незадовољство оштећених конкретним кривичним делом, а тзв. лаичка јавност генерално, укидање осуђујуће пресуде често доживљава као одуговлачење поступка, па чак и као својеврсно „ослобађање” окривљеног, али то, наравно, није тако. Право на жалбу је важно уставно право, а поднесена жалба подразумева и да ће пресуда која се жалбом „напада”, бити укинута, онда (увек) када за то постоје законски разлози.

Сличне „емоције” великог дела јавности, а посебно оштећених, као и у погледу укидања осуђујуће пресуде у жалбеном поступку, изазива и одлука суда о пуштању окривљеног из притвора на слободу током кривичног поступка, или супституисање „правог” притвора такозваним кућним притвором. Притвор није казна, нити је одређивање (трајање) притвора „гаранција” или „најава” да ће окривљени бити осуђен. Притвор је како у Уставу, тако и у Законнику о кривичном поступку дефинисан као *ultima ratio*, тј. последње средство којем се прибегава тек када се одређени рестриктивно дефинисани циљ, попут спречавања бекства окривљеног, онемогућавања доказне опструкције, спречавања опасности од понављања кривичног дела итд. не може постићи блажим мерама. Притвор се извршава у затвору али он није казна затвора, која ни иначе, није сувише стара у историјском смислу. Стара је анегдота да су „судије некада празниле затворе, а сада их пуне”. Дуго

су основне казне биле телесне казне или смртна казна, а за лакша кривична дела то је била „глоба”, тј. новчана казна. Затварање окривљеног је служило само да се обезбеди његова доступност током суђења, а завршетак суђења подразумевао је излазак из затвора и започињање извршења изречене казне, што се некада сводило на „пут ка губилишту”.

Важећи Законик о кривичном поступку очигледно спада у „најкритикованије“ законе у нашој земљи, када је реч о ставу како правне теорије, тако и великог дела праксе субјеката који поступају у кривичном поступку.⁸³ Тај Законик у многим аспектима представља потпуно непотребан и радикалан раскид са нашом вишедеценијском кривичнопроцесном традицијом. Стога је крајње време да се исправи читав низ његових озбиљних правно-техничких грешака, али и суштинских недостатака, нарочито оних који су концептуалне природе. То је могуће учинити како великим новелама садржаним у неком будућем Закону о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, тако и доношењем потпуно новог Законика о кривичном поступку, који би био веран континентално-европској традицији српског кривичног процесног права и чијим би одредбама требало створити услове да српски кривични поступак буде како ефикасан, тако и правичан.

Будуће новеле Законика о кривичном поступку Србије би морале бити усмерене у правцу изналажења правног баланса између интереса ефикасног и правичног кривичног поступка, који морају бити максимално усаглашени, а уз уважавање потребе за доследним јачањем положаја оштећеног у кривичном поступку, на темељу консеквентног уважавања српске кривичнопроцесне традиције, која је доминантно европско-континенталног карактера.

---

⁸³ Више о томе: С.Бејатовић, *Неколико разлога неопходности рада на реформи кривичног процесног законодавства Србије*, зборник: „Реформа кривичног права“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2014.

Литература

- Алексић Ж. и Миловановић, З., *Криминалистика*, „Партенон“, Београд, 1994.,
- Алексић Ж. и Шкулић, М., *Криминалистика*, десето издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020.
- Алексић, Ж., *Криминалистика*, «Савремена администрација», Београд, 1987.
- Askermann R. et al., *Handbuch der Kriminalistik, Kriminaltaktik für Praxis und Ausbildung*. 5. Auflage, „Richard Boorberg Verlag“, Stuttgart, 2019.
- Bayer, V., *Jugoslavensko krivično procesno pravo, knjiga druga – Pravo o činjenicama i njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku*, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
- Бејатовић, С., *Неколико разлога неопходности рада на реформи кривичног процесног законодавства Србије*, зборник: „Реформа кривичног права“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2014.
- Бејатовић, С., *Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард, (поглавље 23 и кривичнопроцесно законодавство Србије – норма, пракса и мере унапређења)*, зборник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу: „Европске интеграције и казнено законодавство (поглавље 23 – норма, пракса и мере хармонизације)“, LVI редовно саветовање Удружења, Златибор, 2016.
- Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, „Службени гласник“, Друго измењено и допуњено издање, Београд, 2019.
- Beulke, W. , *Strafprezeßrecht*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2000.
- Beulke W. und Swoboda, S., *Strafprozessrecht*, „C.F.Müller“, Heidelberg, 2018.
- Васиљевић, Т., *Систем кривичног процесног права*, „Савремена администрација“, Београд, 1986.
- Вуковић, И., *Кривично право – општи део*, , Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021.
- Weigend, T., *Should We Search for the Truth, and Who Should Do it ?*, *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, Vol. 36, Number 2, Chapel Hill, 2011.
- Wright, J.D., *Crime Investigation*, „Paragon“, London, 2007.
- Groß, H. und Geerds, F., *Handbuch der Kriminalistik, begr. als „Handbuch für Untersuchungsrichter“*, 10., völlig neu bearbeitete Auflage, „Schweitzer“, Berlin, 1978.
- Грубиша, М., *Чињенично стање у кривичном поступку – друго допуњено и измењено издање*, „Информатор“, Загреб, 1980.
- Ђурђић, В., *Кривично процесно право – општи део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014.
- Zachert H. L. und Zeiger, J., *Entwicklung der polizeilichen Informationstechnik – Technisch-wissenschaftliche Informationsverarbeitung und Automatisierte Fingerabdruck-Identifizierung als Beispiele* (
- King, A., *The British Constitution*, „Oxford University Press“, Oxford, 2007.
- Kube, E. Störzer, U. und Timm, J. *Kriminalistik – Handbuch für Praxis und Wissenschaft*, Band 2, “Richard Boorberg Verlag”, Stuttgart, München, 1994.
- Lukaschewski, M., *Die Geschichte der Kriminalistik, - Kriminalistike in Theorie und Praxis* „Antheum Verlag“, Frankfurt am Mein, 2020.
- Јанковић, И., *Криминалистички институт Правног факултета у Београду, 1927 – 1945.*, „Правни записи“, Правни факултет Универзитета Унион, Београд, 2015.
- Јекић, З., *Докази и истина у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за публикације, Београд, 1989.

- Jescheck H.H. und Weigend, T., *Lehrbuch des Strafrechts – Allgemeiner Teil*, Fünfte vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage, „Duncker & Humblot“, Berlin, 1996.
- Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду, 1905 – 1941.*, Књига II, Том I, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002.
- Махейнер, Ј., *Опасност преношења немачког правног размишљања на амерички (САД) парнични поступак*, „Континентално право – часопис за одржив и складан развој права – КоПра“, *Kontinentales Recht – Zeitschrift für nachhaltige und zweckmäßige Rechtsentwicklung*, Stiftung für rechtliche Zusammenarbeit – IRZ, број 2/2018, Београд, 2018.
- Марковић, Р., *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, Београд, 1999.
- Meyer-Göbner L. und Cierniak, J., *Strafprozessordnung – Kommentar*, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009.
- Миљуш И. и Станковић, Б., *Контрола оптужнице*, зборник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу: „Европске интеграције и казнено законодавство (поглавље 23 – норма, пракса и мере хармонизације)“, LVI редовно саветовање Удружења, Златибор, 2016.
- Николић, П., *Уставно право*, Просвета, Београд, 1996.
- Pfefferli, P. W. , *Daktyloskopie – Neue Perspektiven bei Spurensicherung und Spurenauswertung*, „Kriminalistik“ No. 3/97, Heidelberg, 1997.
- Roxin, C. und Schünemann, B., *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009.
- Roxin C. und Greco, L., *Strafrecht – Allgemeiner Teil – Band I – Grundlage – Der Aufbau der Verbrechenlehre*, 5. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2020.
- Roxin, C., *Strafverfahrensrecht*, 25. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 1998.
- Roxin, C., *Strafrecht – Allgemeiner Teil*, Band I, *Grundlagen – Der Aufbau der Verbrechenlehre*, 4. vollständig neu bearbeitete Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2006.
- Симоновић, Б., *Компјутерски системи регистрације, класификације и компарације класичних трагова кривичног дела*, “Зборник радова наставника ВШУП-а”, Београд, 2002.
- Стојановић, З. Шкулић М. и Делибашић, В., *Основи кривичног права, књига I – Кривично материјално право*, „Службени гласник“, Београд, 2018.
- Стојановић, З. Шкулић М. и Делибашић, В., *Основи кривичног права – књига II – Кривично процесно право – кривични поступак кроз практичну примену*, „Службени гласник“, Београд, 2018.
- Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, осмо измењено и допуњено издање „Службени гласник“, Београд, 2018.
- Стојановић, З., *Кривично право – општи део*, двадесет седмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020.
- Schäfer, H. (Hrsg.), *Kriminalstrategie und Kriminaltaktik*, Hamburg, 1973.
- Sheb J. M. and Sheb, J. M. Jr., *Criminal Law and Procedure*, Wadsworth, Belmont, CA, 2011.
- Schönke A. und Schröder, H. (Hrsg), , *Strafgesetzbuch – Kommentar*, 30. Auflage, „C.H.Beck“, München, 2019.
- Hall, D., *Criminal Law and Procedure*, „Lawyers Cooperative Publishing & Delmar Publishers“, New York, 1992.
- Carp R. A. and Stidham, R. (Ed.), *Outline of the US Legal System*, „Bureau of International Information Programs United States Department of State“, Washington, 2004.

- Шкулић М. и Илић, Г., *Нови Законик о кривичном поступку Србије – један корак напред, два корака назад*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Правни факултет у Београду и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012.
- Шкулић М. и Бугарски, Т., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2015.
- Шкулић, М., *Начело законитости у кривичном праву*, „Анали Правног факултета Универзитета у Београду“, број 1/2010., Београд, 2010.
- Шкулић, М., *Основи криминалистичке стратегије*, специјални број Ревije за криминологију и кривично право, посвећене проф. др Ж.Алексићу, Београд, 2011.
- Шкулић, М., *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду и „Службени гласник“, Београд, 2011.
- Шкулић, М., *Оптужење и мере за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка*, зборник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, LIV редовно годишње саветовање Удружења, Златибор, септембар 2014.
- Шкулић, М., *Objektivna odgovornost u krivičnom pravu Sjedinjenih Američkih država*, zajednički broj – „Revija za kriminologiju i krivično pravo“ i „Crimen“ – časopis za krivične nauke, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja», Београд, 2016.
- Шкулић, М., *Начело ne bis in idem – нормативно решење и нека спорна питања*, Правни живот“ број 9/2017, Београд, 2017.
- Шкулић, М., Улога Уставног суда у кривичноправном систему правног система Републике Србије, *Билтен Врховног касационог суда*, број 2/2018, Београд, 2018.
- Шкулић, М., *Кривично процесно право*, 10. измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, 2020.
- Шкулић, М., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, „Службени гласник“, Београд, 2020.
- Шкулић, М., *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020.
- Шкулић, М., *Основи кривичног права САД*, едиција „Crimen“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021.

CRIMINAL INSTRUMENTS IN THE EFFECTIVENESS OF THE STATE RESPONSE TO CRIME (STANDARDS AND PRACTICE)

Dr. Milan Škulić

Professor at the Faculty of Law, University of Belgrade, Judge of the Constitutional Court of Serbia

Summary: *In the paper are explained the basic specifics of the criminal law reaction to crime, both from the point of view of analysing the dominant characteristics of the prevailing normative environment of control and suppression of crime, and considering the practice of procedural bodies within the sources of law created normative environment. The criminal law reaction is analysed in the context of considering the essential connection between criminal substantive law, is criminal law "statics" and criminal procedural law, as a kind of criminal law "dynamics", pointing to the dominant protective function, both criminal substantive law and functional and*

criminal procedural law, with the basic normative support contained in the relevant constitutional norms.

Special attention is focused on the analysis of certain key provisions of the Code of Criminal Procedure, both in the de lege lata sense and in the de lege ferenda sense. The author notes that the current Code of Criminal Procedure is full of legal-technical and other mistakes, some of which are conceptual in nature, and whose correction would create conditions for more adequate and successful operation of judicial practice and the practice of bodies and officials of criminal procedure.

The practice of criminal procedure bodies is specially analysed in the article, not only from the point of view of application of appropriate sources of law by the court and other procedural subjects, but also in the context of pointing out relevant and close connection between criminal procedural law and criminalistics. That criminalistics practice is of great importance for the application of law, and above all, criminal procedural law. The importance of effective criminal activity in the context of acting in accordance with the formal requirements arising from criminal procedure norms, is especially illustrated and explained by a review of the concept and basic structure of criminalistics, as well as its history. That is necessarily related to general social history, relevant social epochs, as well as with the history of criminal procedural law, especially in the sphere of basic evidentiary rules from which necessarily arises the dominant character of criminal procedure

Keywords: *Criminal Procedure Law, Criminal Procedure, Criminal Procedure Code, Constitution, Criminal Law, Criminalistics, Crime Suppression.*